

הַדָּשׁ נִסָּן הַחֹדֶשׁ
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Mark Podwal: *Nisan*.

PESACH KOŠER VESAMEACH – פסח כשר ושמה

JOM HA-ŠOA V PINKASOVĚ SYNAGOZE

Zveme vás na tryznu u príležitosti čtení jmen obětí holokaustu v Den šoa a hrdinství (Jom ha-šoa ve ha-gvura). Koná se v pražské Pinkasově synagoze v úterý 18. dubna v 10 hodin. Připomínání obětí se uskuteční i na řadě dalších veřejných míst po celé republice. *Žop*

KULTUROU PROTI ANTISEMITISMU

Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém (ICEJ ČR) pořádá pod záštitou předsedy Senátu PČR Miloše Vystrčil a předsedy vlády ČR Petra Fialy 20. ročník projektu, který připomíná památku obětí holokaustu a upozorňuje na projevy současného antisemitismu. Koná se v neděli 16. dubna v Praze, účastníci mohou jít již z náměstí Franze Kafky (zde je sraz ve 14 hodin), hlavní program začíná v 15 hodin ve Valdešské zahradě na Malé Straně.

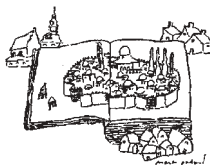
Hlavním hostem programu bude rodina malířky Helgy Hoškové-Weissové, která přežila holokaust v terezínském ghettu. Setkání se dále zúčastní velvyslankyně Státu Izrael Anna Azari, herec Jan Potměšil a další významné osobnosti politického a kulturního života. Více informací na www.vsichnijsmelidi.cz.

POPÍRÁNÍ HOLOKAUSTU

Trest ve výši 10 měsíců, podmíněně odložený na 20 měsíců, vyměřil 13. března litoměřický okresní soud Zdeňku Masároví, jednomu z aktérů videa natočeného na Národním hřbitově v Terezíně. Uznal ho vinným z veřejného popírání holokaustu. Video natočil 10. 10. 2021 a poté ho na sociální síti streamoval dezinformátor Patrik Tušl, který nyní pobývá ve vězení za nenávislné výroky o Ukrajincích. Hlavní postavou zhruba půlhodinového snímku je Němec Jaromír Bester, který na něm popisuje, co vše vyčetl o holokaustu. Zpochybňuje počty židovských obětí nacismu nebo existenci plynových komor. Tušl jeho výroky komentuje a vztahuje je k protipandemickým opatřením, k migrační krizi i k tehdy aktuálním výsledkům parlamentních voleb.

Osmatřicetiletý elektromechanik Masár před soudem vinu odmítl. Tvrdil, že na video jen krátce zmínil informace veřejně dostupné na internetu. Když se ho Tušl zeptal, co je Sonderkommando, odpovídal, že šlo o napomáhače systému.

AKTUALITY

„Židi, kteří nakládali do hrobů vlastní lidi a měli z toho výhody,“ zmínil na nahrávce. Na dotaz soudkyně, odkud tyto informace čerpal, odvětil, že z Wikipedie a také z knih, protože se o historii druhé světové války zajímá. „Neřekl jsem nic genocidního,“ trval si na svém a doplnil, že s tím, co řekli jeho kolegové na videu, se prý neztotožňuje.

S jeho výkladem historie ale nesouhlasil státní zástupce Filip Valjent. Zdůraznil, že rozhodně není pravda, že by Židé ze Sonderkommando byli napomáhači nacistů, protože šlo o vězně donucené ke konkrétní činnosti v táboře. „Jde o neuvěřitelné zneuctění jejich památky. Došlo k velké dezinterpretaci. Tvrzení, že svůj národ likvidovali sami Židé, je v podstatě ospravedlnění nacistického genocidia,“ zdůraznil žalobce. Rozsudek je pravomocný, Masár i žalobce se po vynesení verdiktu v soudní síni vzdali práva na odvolání. *ak*

POZITIVNÝ TREND

14. marca 2023, čo je výročný deň vzniku Slovenského štátu usporiadala Nadácia otvorenej spoločnosti (OSF) v spolupráci s Inštitútom pre verejné otázky (IVO) a Dokumentačným strediskom holokaustu (DSH) tlačovú konferenciu venovanú projektu „Slovenská republika 1939–1945 a holokaust v kolektívnej pamäti slovenskej spoločnosti“. Za predsedníckym stolom sedeli riaditeľ bratislavskej pobočky OSF Fedor Blaščák, sociologička Oľga Gyarfášová, Monika Vrzgulová z Etnologického ústavu SAV a historik Ján Hlavinka, pracovník Historického ústavu SAV a zároveň riaditeľ DSH.

Projekt predstavuje dlhodobý sociologický výskum, ktorý sa vyhodnocuje a porovnáva so stavom pred desiatimi rokmi a jeho cieľom je zistiť, do akej miery a akým spôsobom spoločnosť pozná

a vníma široké spektrum otázok spojené s existenciou ľudského štátu a fenoménov, ktoré tento štát sprevádzali. Otázky, ktoré výskumníci dávali respondentom sú napr. „čo bola arizácia?“, „akých predstaviteľov Slovenského štátu poznáte?“, „ako hodnotíte ich pôsobenie?“, „čo viete o deportáciách?“. Ako konštatovali menovaní odborníci, súčasný stav je ďaleký od ideálneho. Napríklad šesť z desiatich mladých ľudí vo veku od 15 do 24 rokov nevedelo vymenovať žiadneho z politikov ľudského Slovenského štátu, dve tretiny z menovaných nemalo žiadnu predstavu o počte deportovaných Židov, o arizácii nemalo žiadne vedomosti viac ako tri štvrtiny respondentov.

Napriek uvedenému je však trend (zmena od posledného vyhodnotenia) jednoznačne pozitívny. Zatiaľ čo v roku 1993 vnímalo Tisa pozitívne 25 % respondentov, dnes (teda po tridsiatich rokoch) toto číslo kleslo na 14 %. Zaujímavé bolo aj tvrdenie, že aktuálne jestvuje výrazná korelácia medzi sympatizantmi Slovenského štátu a stupňami agresie Ruska proti Ukrajine. *jj*

ZÁPIS DO E-LEARNINGU LŠ

Nadace Ronald S. Laudera a pražské Lauderovy školy umožňujú on-line štúdium judaizmu a hebrejštiny deťom židovského pôvodu, ktoré majú zájem o židovské vzdelávanie, ale žijú mimo Prahu, a teda nemajú možnosť navštevovať bežnou výuku v LŠ. Štúdium v e-škole je určené deťom vo veku 6–18 let. Více informací získate na e-mailu alzbeta.glancova@team.clicktobejewish.cz.

OBSAH

- Komentář k Tóře 4–5
- Všechno záleží na posluchači – rozhovor s Pavlem Hoškem 6–7, 20
- Arizace a znárodnění – příběh obchodu Berty Ohrensteinové v Kutné Hoře 8–9
- Expozice pro 21. století – rozhovor s ředitelem Památníku Terezín 10–11
- Jechezkel Landau – rabín diplomat na rozhraní starého a nového světa 12–13
- Pařížská škola – o výstavě v Židovském muzeu v Berlíně 14–15, 17
- Dopisy K. Ančerla M. Očadlíkovi 16–17
- Dům z karet – k výstavě Helly Guth 18–19
- O knize J. Manna Stříbrný kouzelník 20
- Izrael: Pětasedmdesátiny v rozkolu 21
- Výběr z českých médií 22
- Kalendářium 23
- Zprávy, kultura, inzerce 24–27
- Zprávy ze světa 28

Na obranu izraelské justice, jejíž systém se současná vláda premiéra Netanjahua snaží změnit – především usiluje o oslabení pravomocí Nejvyššího soudu –, vycházejí demonstrovat již řadu týdnů statisíce Izraelců. V otevřeném dopise adresovaném „izraelským přátelům v Severní Americe“ formulují vážnost situace tři přední izraelsko-američtí novináři a autoři: Matti Friedman, Daniel Gordis a Josi Klein Halevi. Dopis zveřejnila na počátku února řada portálů, mj. Shalom Hartman Institute v Jeruzalémě, list Times of Israel či deník The Forward.

K tématu více na straně 21. (Mezititulky dodala redakce, překlad am.)

Ve chvíli naléhavé krize v Izraeli činíme tento nezvyklý krok a obracíme se na Vás přímo. Píšeme Vám s bolestí a s obavou o budoucnost naší země. Všichni jsme se přistěhovali do Izraele ze Severní Ameriky a vychovali jsme zde své děti. Desítky let pracujeme jako zpravodajové, literární kronikáři a ti, kdo zpřístupňují izraelskou realitu zahraničnímu publiku. Vysvětlovali jsme Izrael a bránili ho proti úsilí pokřivovat skutečnost, jež se snaží činit z židovského státu páriu, a v této práci hodláme hrdě pokračovat.

Dnes však snaha chránit Izrael znamená také bránit ho před jeho politickým vedením, které podrývá soudržnost a demokratický étos naší společnosti, základy izraelského úspěchu. Jak varují naši přední ekonomové, chystané změny budou mít katastrofální dopad na solidaritu izraelské společnosti a její ekonomický zázrak. Ohrozí i izraelsko-americké vztahy a vážně poškodí vztah s Vámi, našimi sestrami a bratry v diaspoře.

Tato krize je zcela výjimečná a výjimečně drásavá, protože přichází z našich řad. Nikdo z nás nechce zbytečně vyvolávat paniku, ale tohle je chvíle, kdy je skutečně nutné panice propadat a kdy by měly zaznít i hlasy přátel Izraele.

Izraelská vláda se chystá oslabit nezávislost našeho soudnictví a změnit demokratickou identitu naší země. Tuto snahu musíme zkoumat trojím pohledem: vnímat podstatu navrhovaných změn, proces, jímž jsou prosazo-

vány, a totožnost těch, kdo změnu prosazují.

TROJÍ POHLED

Podstata spočívá v tom, že navrhované změny odstraní jedinou účinnou brzdu vládní moci a zásadně oslabí jediný orgán, který je schopen chránit občany před tyranii většiny – přičemž tato ochrana se nikdy nezdála potřebnější.

V matoucí kampani v amerických médiích se premiér Benjamin Netanjahu snaží představovat svůj plán jako pouhou úpravu, díky níž se Izrael těs-

mi nějakým smysluplným způsobem představena voličům, a aniž by se bral ohled na kritiku, která přichází napříč politickým a společenským spektrem.

Domníváme se, že konstruktivní národní debata o justiční reformě je nejen nezbytná, ale že se měla konat již dávno. Ale to je nemožné v situaci, kdy vláda odmítá zpomalit tempo a účastnit se diskuse, jež by vedla k poctivému kompromisu, nikoli jen ke kosmetické úpravě návrhu reformy.

Kdo stojí za touto iniciativou? Premiér, který je v současné době stíhán pro korupci a který jmenoval do kabinetu ministry, již se v minulosti dopustili trestných činů. Tento premiér žádá legitimitu k tomu, aby převrátil právní systém. Je pochopitelné, že mnozí podporovatelé Izraele chtějí věřit, že Netanjahu je stále opatrný konzervativce, oddaný liberální DNA této země. Ve skutečnosti se z něj stal zcela jiný vůdce, takový, jenž národní zájem podřizuje svému vlastnímu. Moudrý vůdce usiluje o jednotu svého národa; Netanjahu vyvolává nenávisť a rozdělení.

PRÁVO I ODPOVĚDNOST

Severoamerické židovské společenství přichází Izraeli v dobách krize vytrvale na pomoc. Izrael náleží svým občanům a jsou to oni, kdo mají poslední slovo. Ale na Izraeli záleží celému židovskému národu. Pokud nějaká izraelská vláda jedná tak, že se její cesta rozchází s Vaší věrností liberální demokracii, máte nejen právo, ale i odpovědnost ozvat se.

Izraelští vůdci potřebují slyšet, jaká je Vaše pozice. Severoameričtí Židé a jejich vedení musí dát izraelské vládě jasně najevo, že pokud půjde dál cestou přeměny Izraele v zemi, na níž už Židé v diaspoře nebudou moci být hrdí, obvyklé vztahy ustanou.

My, naše rodiny a desítky tisíc Izraelců vyrazí každý týden do ulic a žádají, aby vláda ukončila válku proti našim demokratickým hodnotám a institucím. Potřebujeme Váš hlas, abyste nám pomohli uchovat Izrael jako stát židovský i demokratický.

S požeňáním z Jeruzaléma,

*Matti Friedman, Daniel Gordis,
Josi Klein Halevi*

OTEVŘENÝ DOPIS DIASPOŘE

Do ulic vycházejí demonstrovat statisíce Izraelců. Foto archiv.

něji přiblíží ostatním demokraciím. Ani jeden seriózní právník v Izraeli nevěří, že to je pravda.

Jakkoli se určité prvky navrhovaných změn mohou podobat praxi v ostatních demokratických zemích, jak tvrdí izraelská vláda, všechny tyto demokracie mají silné institucionální nástroje k omezení přílišných pravomocí, které limitují bezuzdnou výkonnou či legislativní moc a chrání práva jednotlivců. Tyto nástroje v Izraeli chybějí: Izrael nemá psanou ústavu a soustřeďuje téměř všechnu moc v ruce jediného člověka – samotného premiéra.

Nejedná se o „reformu soudnictví“, ale o dramatickou změnu, která izraelský vládní systém nepřiblíží ke Spojeným státům či Kanadě, ale posune ho blíž k Maďarsku a Turecku.

Co se týče procesu: tato radikální transformace izraelského vládního systému postupuje s vražednou rychlostí bez jakékoli národní diskuse, bez toho, aby byla před nedávnými volba-

PŘÍKAŽ SYNŮM AHARONOVÝM (Cav 3M 6,1-8,36)

Darování Tóry na Sinaji předcházela zásadní dohoda Hospodina s Izraelem o smyslu smlouvy mezi nimi. Jako zástupci lidu ji Bůh přednesl Mošemu a poslal ho s tímto návrhem, aby se lid svobodně rozhodl, zda ji přijme, nebo odmítne. K tomu se v talmudské agadě vztahuje midraš, podle kterého Bůh ještě předtím nabídl smlouvu potomkům Jišmaela a Esáva, aby neřekli, že jim upřel možnost být vyvoleným národem. Na závěr Tóry, uvádějící Mošeho požehnání dvanácti kmenům, to potvrzují slova požehnání, jímž Moše, Boží muž, žehnal syny Jisraele před svou smrtí. Řekl: „Hospodin ze Sinaje přišel, od Seíru vysvitl, na pohoří Paran se objevil, a spolu s ním desítky tisíc svatyní, v pravici oheň nauky maje!“ Bůh tak přišel k Izraeli, poněvadž se ze Seíru, země Esávovy, a z pohoří Paran, území Jišmaela, vrátil s nepořízenou. Oba národy Tóru ocenily, ale našly v ní příkazy, které byly v rozporu s jejich naturelem.

Vrátíme-li se ke smlouvě Hospodina s Izraelem, nabízí ji Bůh potomstvu Avrahama, Jicchaka a Jaakova slovy, že „bude-li poslušni mého hlasu a zachovávat mou smlouvu, budete mi výběrem ze všech národů, neboť má je celá země! A vy budete moji: království kněží a svatý národ!“ A když Moše svolal starší lidu a předložil jim slova, která mu Hospodin nakázal, všechen ten lid mu jednotně odvětil a řekli: „Učiníme vše, co pravil Hospodin!“ – a Moše přinesl slova toho lidu Hospodinu v odpověď.

Poslušnost Božímu hlasu a zachovávaní jeho smlouvy jsou tak předpokladem, aby byli Bohu výběrem ze všech národů, a budou Jeho, budou-li královstvím kněží a národem, odděleným od ostatních národů. Obrat *goj kadoš*, svatý národ, však v sobě nese zřetelný rozpor, protože *goj* v Tóře a v židovské tradici označuje národ jako přírodní jev, protože se prostě narodil. O Izraeli jako národu se proto na jiných místech Tóry mluví jako o svatém, tj. odděleném lidu (*am*).

V okamžiku, když Bůh předkládá Jaakovovým potomkům svůj návrh, zdůrazňuje, že má-li být Izrael *sgula* (vybraným) mezi národy, musí si být vědom svého původu, jež sdílí s ostatními národy, a současně jej přesáhnout do svatosti. Na mnoha místech opakuje, že Bůh tento lid vyvedl z egyptského otroctví, aby jim byl Bohem. Aby se však tento záměr naplnil, je nutné, aby tento národ zvolil za svého

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: *Hradby ghetta*.

boha Boha, který je vším jiným než smysly a lidským rozumem uchopitelným jevem, a sloužil mu.

Tím se dostáváme k požadavku, aby se *goj* stal královstvím kněží, *mamlechet kohanim*, a dovršil svou proměnu v *kadoš*. A také k pojmu *sgula*, který v oblasti lidského života označuje výjimečnou věc, vybranou z množiny jiných věcí. Z tohoto hlediska je Izrael pro Boha Izraele volbou mezi ostatními národy. Tóra vyjmenovává sedmdesát pranárodů, z nichž je Izrael tím nejmladším. V tomto benjamínku mezi národy Bůh našel, co u člověka hledal a co v něm očekával, a protože stvořil člověka jako člověka, nemohlo to být nic jiného než lidskost. To nejsou velikost ani síla v obvyklém slova smyslu, ale soucit, jenž i velikostí lásky a síle zákona dává smysl. Soucit s jinými není na pohled patrná vlastnost, soucitný člověk má řadu důvodů, proč své soucitění s druhými tají.

Na to je možné namítnout, že Bůh svými deseti ranami a rozdělením Rákosového moře dokazoval Egyptánům svou veli-

kost, ne soucit. Nelze však pominout, že základní pohnutkou k tomu byl jeho soucit s těmi, které Egypt utlačoval. Vzdychali z roboty a nařikali, až jejich úpění z roboty vystoupilo k Bohu. Bůh slyšel jejich nářek (...) a viděl syny Jisraele a Bůh věděl. Proto Tóra na mnoha místech znovu a znovu zdůrazňuje, že slyší nářky sociálně nejslabších i v rámci společenství Izraele, a Bůh trestá ty, kdo jim ubližují.

Mluvíme-li o kněžích Izraele, máme na mysli jednu z rodin kmene Levi. Už ten Bůh vybral z dvanácti kmenů Izraele, aby vykonával službu ve svatém okrsku pouštního svatostánku a vyučoval lid. Mužské příslušníky z rodiny Mošeho bratra Aharona vybral pak ke službě v něm samém. Oddíl Tóry Cav (příkaz) je věnován přípravě kněžské rodiny k praktické službě Bohu z jedné strany a lidu Izraele ze strany druhé. Sedm dní se musí učit zákonům, jejichž znalost se pak bude promítat do výkonu této služby. Proto jsou dny přípravy k tomu označeny jako naplňování rukou. Aharonův rod, jemuž byly kněžské povinnosti vloženy do rukou, je tak ze strany Izraele hoden nejvyšší úcty, ale dny naplňování rukou ho učí, že je tato úcta podmíněna výkonem jeho služby.

Kohanim, nejdříve Aharonovi synové a později jejich potomci, vykonávali oběti k usmíření mezi Bohem a Izraelem a jiné s tím související úkony po celou dobu existence Chrámu a ve jménu Božím žehnají Izraeli i v době, kdy ho není. Má-li se však stát Izrael královstvím kněží Bohu, není tím určitě míněno, že všichni v Izraeli budou příslušníky kněžského rodu. Jedním z hlavních důvodů, proč praotec Avraham uposlechl Hospodinovy výzvy, aby opustil svět hodnot, které vyznával ještě jeho otec, byl slib, že jeho potomstvo bude požehnaním pro všechny rodiny země. Pokud má Izrael plnit, co od něj Bůh očekává, a být královstvím kněží, musí ve své službě dělat pro zbývající lidstvo totéž, čím sloužili kohanim lidu Izraele v době existence Chrámu. Zprostředkovávat požehnání smyslu věrnosti a služby jednomu Bohu s vědomím, že miluje také národy, jak říká náš učitel Moše, že nám přikázal Tóru, dědictví Jaakovovy obce, protože nebudeme žít v liduprázdném světě. Teprve jako *goj kadoš* a *mamlechet kohanim* můžeme být *sgula mikol haamim*, to nejlepší, co je v člověku, a čím má být i každý člověk, stvořený k Božímu obrazu. Možná se tak děje, aniž jsme si toho vědomi, ale možná jen procházíme stáletými přípravy „naplňování rukou“.

EFRAIM K. SIDON

HLAS TÓRY A PROROKŮ

Haftara – tedy čtení úryvků z prorocké literatury, které doplňuje čtení příslušného oddílu Tóry – je prastarý zvyk, jenž vznikl zhruba před dvěma tisíci lety, přičemž přesnou dobu ani důvod učenci nevědí. Jisté je, že o čtení „zákona a proroků“ se zmiňují raně křesťanské texty a již prvotní midraše spojují verše z Tóry s verši z haftary. Někdy je vztah mezi příslušným oddílem z Tóry a haftarou zřejmý, jindy je složitější a naznačuje spíš, co učenci považovali ve čteném oddíle Tóry za klíčové. Vezměme si kupříkladu oddíl Cav.

Cav zmiňuje různé druhy obětí. Ná sleduje haftara a v ní těžko pochopitelná poznámka proroka Jeremjáše: „Já jsem však v den, kdy jsem je vyvedl ze země Micrajim, s vašimi otci nemluvil o zápalech a obětech a nepřikázal jsem je. Jen tuto jedinou věc jsem jim přikázal, říká: Buďte poslušni mého hlasu a stanu se vám Bohem, budete mým lidem a pro vlastní dobro půjdete každou cestou, již vám přikážu“ (Jer 7,22–7,23).

Haftara jako by popírala to, co říká paraša, uvádí příslušný citát, v němž stojí, že oběti původně Hospodin od Izraelitů nežádal. Proč?

Nejjednodušší vysvětlení je: „s vašimi otci jsem nemluvil jen o zápalech a obětech“: nařídil jsem oběti, ale nebyl to jediný ani hlavní zákon. Jiný výklad podává Maimonides: sice že Hospodin by v ideálním světě nevyžadoval zákony, nýbrž *avoda*, uctívání Boha. Ale Izraelité ještě nedozráli k *avoda šebalev* (službě srdce – modlitbě), byli zvyklí na náboženské praktiky starověku, kdy uctívat znamenalo přinášet oběti. Třetí výklad zní, že celý sled událostí od 2M 25 po 3M 25 je odpovědí na událost se zlatým teletem. Židé si ho vytvořili proto, aby měli předmět uctívání, který by byl „po ruce“, nikoli neviditelný, přístupný jen pro Mojžíše. Svatostánek, sídlo Boží přítomnosti, a oběti v něm vyjadřovaly tutéž potřebu. Každá oběť – hebrejsky *korban* (tj. to, co je přineseno blíž) – znamenala přiblížení se. Ve svatostánku se Bůh přiblížil lidem a svou obětí se lidé přiblížili Bohu.

Oddíl Cav je hlasem Tóry a říká, co a jak se stalo. Haftara, hlas proroků, vysvětluje či naznačuje, proč se to stalo. Právě kombinace kněžského detailu a prorocké vize vytváří nejednoznačnost, a tím duchovní sílu judaismu.

Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová. Citována z překladu rabína K. E. Sidona.

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách duben 2023 – nisan/ijar 5783

Staronová synagoga

31. 3. pátek		začátek šabatu 19.13 hodin
1. 4. sobota	ŠABAT HAGADOL CAV 3M 6,1–8,36; hf. Mal 3,4–24	konec šabatu 20.22 hodin
4. 4. úterý	<i>úklid chámecu (po 20.10 hodin)</i>	
5. 4. středa	<i>půst prvorozenných</i> konec pojídání chamecu v 10.10 hodin <i>pálení chamecu do 11.37 hodin</i>	4.48–20.13 hodin
6. 4. čtvrtek	Předvečer Pesach – maariv 1. DEN PESACH 2M 12,21–51 mf. 4M 28,16–25; hf. Joz 3,5–7; 5,2–6,1; 6,27 večerní bohoslužba, sfirat haomer	19.21 hodin 19.30 hodin
7. 4. pátek	2. DEN PESACH 3M 22,26–23,44 mf. 4M 28,16–25; hf. 2Kr 23,1–9; 21–28	začátek šabatu 19.24 hodin
8. 4. sobota	ŠABAT CHOL HAMOED ŠIR HAŠIRIM 2M 33,12–34,26; mf. 4M 28,19–25; hf. Ez 37,1–14	konec šabatu 20.34 hodin
11. 4. úterý	předvečer 7. den Pesach – maariv	19.30 hodin
12. 4. středa	7. DEN PESACH 2M 13,17–15,26 mf. 4M 28,19–25; hf. 2S 22,1–51 večerní bohoslužba	19.30 hodin
13. 4. čtvrtek	8. DEN PESACH 5M 15,19–16,17 mf. 4M 28,19–25; hf. Iz 10,32–12,6 MAZKIR	11.00 hodin konec svátku 20.43 hodin
15. 4. pátek	<i>ISRU CHAG</i> mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin
16. 4. sobota	ŠMINI 3M 9,1–11,47; hf. 2S 6,1–7,17 <i>mincha perek 1</i>	konec šabatu 20.47 hodin
18. 4. úterý	JOM HAŠOA	
21. 4. pátek	1. den Roš chodeš ijar mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin začátek šabatu 19.46 hodin
22. 4. sobota	ŠABAT ROŠ CHODEŠ TAZRIA–MECORA 3M 12,1–15,33 mf. 4M 28,9–15; hf. Iz 66,1–24 <i>minchia perek 2</i>	konec šabatu 20.59 hodin
25. 4. úterý	JOM HAZIKARON	
26. 4. středa	JOM HAACMAUT	
28. 4. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin začátek šabatu 19.57 hodin
29. 4. sobota	ACHAREJ MOT–KEDOŠIM 3M 16,1–20,27 hf. Am 9,7–15 <i>mincha perek 3</i>	konec šabatu 21.12 hodin

V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit v 8.30 hodin, mincha ve 14.00 hodin.

5. 4. středa	sijum masechet pro prvorozené	9.30 hodin
15. 4. sobota	mincha, maariv, havdala	19.17 hodin
22. 4. sobota	mincha, maariv, havdala	19.29 hodin
29. 4. sobota	mincha, maariv, havdala	19.29 hodin

Šabat mincha po obědě (od 13.35).

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

Čtvrtek 6. 4. – 1. den Pesach, pátek 7. 4. – 2. den Pesach,
středa 12. 4. – 7. den Pesach a čtvrtek 13. 4. – 8. den Pesach, mazkir v 11 hodin.
28. 4. pátek – mincha, kabalat šabat, maariv v 19 hodin.

VŠECHNO ZÁLEŽÍ NA POSLUCHAČI

Rozhovor s autorem knihy Chasidské příběhy Pavlem Hoškem

PAVEL HOŠEK (nar. 1973) vystudoval teologii a religionistiku. V současné době je profesorem religionistiky na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Publikoval knihu *Cesta ke kořenům* (2010), věnovanou šlechtickému rodu Milnerů z Milhausenu, studii *Židovská teologie křesťanství* (2011), knižní esej o českém vlastenectví, nazvaný *Je to náš příběh* (2018), a také řadu knih, věnovaných duchovnímu rozměru krásné literatury, konkrétně literárnímu dílu J. Foglary (*Evangelium podle Jaroslava Foglary*, 2017), E. T. Setona (*Evangelium lesní moudrosti*, 2019), J. R. R. Tolkiena (*Sloužím Tajnému ohni*, 2020) a C. S. Lewis (*Cesta do Středu skutečnosti*, 2014 a *Ve víru Velkého tance*, 2021). V zatím poslední knize, vydané v roce 2022 v nakladatelství Centrum pro studium demokracie a kultury a nazvané *Chasidské příběhy s podtitulem Mezi židovskou mystikou a krásnou literaturou*, se autorovi bez nadsázky mimořádným způsobem podařilo zachytit celoživotní okouzlení chasidskými příběhy s jejich poučenou reflexí filosofickou, teologickou a literární. Výsledkem je text, který je sdílný, srozumitelný, přehledný a současně nezejednodušující.

V úvodu ke knize říkáte, že vaše cesta do světa chasidských příběhů trvá už třicet let. Jak ta cesta začala a kam vás zavedla?

Ta cesta začala v knihovně mých rodičů. Oba měli téměř sakrální vztah k literatuře a zejména k dílům židovských spisovatelů. Z atmosféry, která panovala u nás doma, jsem tak nějak vyrozuměl, že to nejdůležitější, co potřebuju vědět o životě, se dočtu v knihách Bernarda Malamuda, Philipa Rotha, Saula Bellova, Josepha Hellera, Isaaka Babela a Normana Mailera.

Nápadná přesila židovských spisovatelů v knihovně mých rodičů jistě souvisela s židovským původem mého dědečka Jiřího. O svém židovství mluvil plaše a zdrženlivě, většinou v nedokončených větách. Před koncem života mi beze slova vtiskl do dlaně žlutou hvězdu s nápisem *Jude*.

Když jsem na prahu dospělosti dostal do rukou ohmataný svazek chasidských příběhů, zatočila se mi hlava. Jakmile

jsem se ponořil do zvláštního světa těch podivuhodných historek, měl jsem pocit, že jsem se konečně po letech hledání ocitl doma.

Kdo je Shumi Berkowitz, kterého v textu často citujete?

Meira „Shumiho“ Berkowitze jsem potkal před mnoha lety na pesachovém sederu konzervativní židovské obce. Bylo to v Praze, v ulici Na Poříčí. Shumi se tehdy představil jako kuchař. A jakmile se objevil, začal vyprávět. Působil na mě

Prof. Pavel Hošek. Foto archiv.

zvláštním, těžko popsatelným kouzlem. Kdykoli se mě někdo zeptá, jestli jsem někdy potkal skutečného zázračného rabína, odpovídám: „Ano, potkal jsem Shumiho Berkowitze.“

Občas ho pozvu k nám na fakultu, aby promluvil ke studentům. Za ta léta jsem zjistil, že skoro nezáleží na tom, na jakém tématu se domluvíme, on stejně vždycky vypráví příběhy. Pokaždé stojím vedle něj, překládám jeho anglické věty do češtiny a zároveň se cítím počten a vyznamenán. Mívám pocit, že jsem se ocitl v živém proudu chasidského vyprávění. Shumiho fečnický projev je nenapodobitelný. Baví mě sledovat úžas a překvapení na tvářích studentů, když poprvé slyší jeho vyprávění.

Narodil se v Safedu, ale oba jeho rodiče pocházejí z Podkarpatské Rusi, z cha-

sidských rodin. Shumi je pro mě nevyčerpatelnou studnicí chasidské moudrosti. Zároveň vládne osobitým smyslem pro humor, takže se lidem kolem něj neustále zvedají koutky k úsměvu. Dost často při přednáškách zpívá a tančí. Ne proto, aby se předváděl jako v divadle jednoho herce. On ve skutečnosti trvá na tom, aby se studenti přidali. Nevím, jak to dělá, ale vždycky toho dosáhne. Zpívá a tančí tak, že přítomní zapomínají na zdrženlivost akademického prostředí a přidávají se k němu. Opakovaně jsem byl svědkem toho, jak se při Shumiho vystoupení najednou celá místnost jakoby naplnila světlem. Jako by se nad námi otevřela nebesa.

Zabýváte se chasidskými vyprávěními jako literárním fenoménem – i tak je ale snad možné položit otázku: v čem jsou podle vašeho názoru s křesťanským pohledem na svět kompatibilní a v čem případně nikoli?

Záleží na tom, co myslíme křesťanským pohledem na svět. Dáme-li stranou teologické abstrakce, nabízí se otázka, jaký „způsob života“ křesťanská tradice hledá. Při čtení chasidských příběhů mívám neodolatelný pocit, že „právě toto“ je míněno ve vyprávěních Nového zákona. Že právě tohle vidění skutečnosti je to, o co nakonec v Novém zákoně jde: schopnost rozeznat proroka Elijáše v zaprášeném pocestném, schopnost uvidět v plachém bezdomovci jednoho z třiceti šesti spravedlivých, díky kterým stojí svět. Mám dojem, že právě tento způsob lidskosti, tenhle „život ve znamení lásky k Bohu a k lidem“ je rozpoznávacím znamením lidí, jako byli František z Assisi nebo Jan Amos Komenský.

Rabín Zalman Schachter-Shalomi kdysi řekl, že se na své křesťanské přátele dívá jako na chasidy rebeho z Nazaretu. Ta věta mě úplně omráčila. Přiznám se, že od jisté doby se i já na své křesťanské přátele dívám jako na chasidy rebeho z Nazaretu.

Napadá mě v této souvislosti jeden příběh, zaznamenaný Martinem Buberem v knize *Chasidská vyprávění*: „Jeden učený a skoupý muž přemlouval rabiho Abrahama ze Stretyna: Říká se, že dáváte lidem tajemné léky a vaše prostředky prý jsou účinné. Dejte mi také nějaký, abych získal bohabojnost! Na bohabojnost nic nemám, řekl rabi Abraham, ale chcete-li, dám vám něco, abyste získal lásku k Bohu. To je ještě lepší, zvolal ten

muž, sem s tím! Ten lék, odpověděl cadik, je láska k lidem.“

Z autorů píšících česky je pro téma knihy nesporně zásadní Jiří Langer a jeho *Devět bran. Odezvu na chasidská vyprávění a legendy jste ale možná našel i u některých dalších českých spisovatelů. Je tomu tak?*

Autor románové balady *Nikola Šuhaj loupežník* Ivan Olbracht jezdil na Podkarpatskou Rus a její obyvatele si zamíloval. Tato pozoruhodná země „v něm našla svého básníka“. Býval ubytován u chasidského ševce Abrahama Herskoviče. O život chasidů se živě zajímal, své dojmy pak uložil do slavného povídkového souboru z chasidského prostředí *Golet v údolí*. Také náhodský rodák Egon Hostovský při hledání vlastních kořenů cestoval na východ za chasidy. V románu *Dům bez pána* pak vypráví o své silné zkušenosti s chasidským způsobem života. Vzpomíná i na to, jak v Praze navštívil chasidskou modlitebnu.

Méně známá je skutečnost, že jeden z největších českých spisovatelů, Bohumil Hrabal, byl hluboce zasažen chasidskou duchovní tradicí. Pamatuji si tu chvíli, kdy jsem v předmluvě *Utrpení starého Werthera* četl Hrabalovu větu, že strýc Pepin měl v sobě něco ze záračného chasidského rabína. Na chvíli se mi zatajil dech. Jako by se ve mně najednou propojily světy a zajiskřily o sebe. Ano, geniální vypravěč strýc Pepin jako chasidský rabín! Pořád se z toho nemůžu vzpamatovat...

Existuje nějaký podstatný rozdíl mezi Jiřím Langerem a jeho literárním zachycením světa chasidů a přístupem například Martina Bubera, Elieho Wiesela nebo Abrahama Joshuy Heschela, kterým se v knize také věnujete?

Vznik Langerovy knihy *Devět bran* považuji za literární zázrak. Je to, myslím, přelomová událost v dějinách české literatury, srovnatelná se vznikem Máchova *Máje*, Erbenovy *Kytice* nebo *Babičky* Boženy Němcové. Langer je mistrem českého jazyka, zároveň je zasvěceným znalcem chasidismu a kabaly a ovšem také jazyka jidiš a hebrejštiny. Domnívám se, že v Langerově knize je geniálním způsobem vyjádřen osobitý náboj chasidské duchovní tradice. V jeho vypravěčském gestu se mísí nefalšované dojetí s dobrosrdečnou parodií, svaté zanicení s uvážlivým odstupem, lyrická

něha s rafinovanou ironií, bujarý smích se slzami rozčarování, niterné rozechvění s rozpustilou hrou, svědectví o mystických hlubinách s prostořekou radostí z vyprávění.

Ano, Langerova kniha, to je „mlčenlivý křik chromého tanečníka“, jak by řekl Nachman z Braclavi. Křik vycházející ze srdce, které „je jen proto celé, že je zlomené“. Víc k tomu nedokážu říct. O nic podobného jsem nikde jinde ani nezavádl.

Je chasidské vyprávění „chasidským vyprávěním“ prostě proto, že vychází z tohoto prostředí, nebo musí splňovat ještě další předpoklady, aby jim bylo?

PAVEL HOŠEK
Chasidské příběhy
Mezi židovskou mystikou a krásnou literaturou
CENTRUM PRO STUDIUM DEMOKRACIE A KULTURY

Sousloví „chasidský příběh“ má dva významy, které stojí za to odlišit. Ten původní význam, který mu dávají sami chasidé, je mystický. V mystickém významu je chasidský příběh pokračováním svatého světla, které vycházelo z reboho slov a činů. Světlo, které obklopovalo reboho, se odívá do vyprávění o jeho činech. Vtěluje se do příběhů. A kdykoli jsou ty příběhy znovu vyprávěny, pokračuje proudění svatého světla. Chasidé toto tajemství vysvětlují následujícím způsobem: osobnost reboho je vlastně „ztělesnění Tóry“. A v Tóře, jak známo, je ukryto svaté světlo. Každý, kdo Tóru studuje, vystavuje se tomuto světlu. A je-li reboho něco jako „krácející Tóra“, také on září světlem. Z jeho slov a skutků proudí svatá záře, která pokračuje i ve vyprávění o jeho životě.

V širším smyslu je možné hovořit o chasidských příbězích jako o literárním

ztvárnění života chasidských obcí. V tomto širším smyslu samozřejmě nemusí být hlavním hrdinou příběhu reboho, nemusí se jednat o jeho moudrá slova a svaté činy. Do této kategorie pak můžeme zahrnout povídky či romány Jicchaka Lejba Perece, Ivana Olbrachta, Elieho Wiesela, Chaima Potoka, Isaaca Bashevisa Singera nebo Šmuela Josefa Agnony.

Čím je dáno, že se chasidská vyprávění těší zájmu a oblíbě rozmanitě názorově nebo nábožensky orientovaných čtenářů? Spočívá to v jejich, řekněme, „ekumenickém potenciálu“?

Pokud chasidskou vypravěčskou tradici přirovnáme k řece, tato řeka v průběhu dějin opustila své koryto, vystoupila z břehů a rozlila se široko daleko mimo původní řečiště. Zasáhla miliony lidí mimo chasidskou komunitu i mimo hranice židovské národní pospolitosti. Podobně jako židovské anekdoty. Proč? Možná proto, že obsahem chasidských vyprávění je určité obecně srozumitelné a nanejvýš zemité pojetí lidství. Je to uvažování nad tím, „jak se to dělá být člověk“, uvažování ve formě historek a krátkých povídek. Je to „umění žít“ ve tvaru příběhu. Umění, ve kterém se vzájemně prostupují milosrdenství, humor, prastará židovská moudrost a velkorysý přítakání člověku v jeho lesku i v jeho bídě, v jeho vznešenosti i v jeho slabosti.

Chasidské příběhy s neotřesitelnou jistotou počítají s Boží existencí a jedinečným vztahem mezi Hospodinem a židovským národem. S velkým zájmem je ale čtou i lidé, kteří o existenci Boha a nyvolnosti Izraele pochybují nebo v ně nevěří vůbec. Dávají ty příběhy smysl i ve světě bez Boha?

Chasidské příběhy víru předpokládají, ale zároveň počítají s tím, že v životě nastávají situace, kdy se člověku víry nedostává, kdy ho přemáhají pochybnosti nebo se ho zmocňuje zoufalství. Chasidské příběhy na rozdíl od náboženských traktátů nemoralizují a nepoučují. Vypravěč nikdy netlačí na pilu, nesnaží se urputně přesvědčovat o nějaké abstraktní pravdě. Každý si nabere podle toho, jak hlubokou má lžici. Každý má svobodu považovat duchovní rovinu chasidských příběhů za pouhý folklor či národopisný kolorit. Všechno záleží na posluchači.

(pokračování na str. 20)

ARIZACE A ZNÁRODNĚNÍ

Příběh obchodu Berty Ohrensteinové v Kutné Hoře

V minulém čísle Rch jsme sledovali historii židovské rodiny Ohresteinů, z níž pocházel slavný básník Jiří Orten, především život a práci jeho otce Eduarda, jehož smrt 30. listopadu 1936 znamenala zásadní životní zlom pro celou rodinu: sourozence Otu, Jiřího a Zdeňka, a zejména pro jejich matku Bertu. Jejím dalším osudům je věnován následující článek.

Textilní obchod vdovy Berty Ohrensteinové (nar. 1891 v Neustupově), který se nachází v Kollárově ulici v centru Kutné Hory, na konci třicátých let ještě funguje, i když bez manželova praktického vedení dosti schází na úbytě. Německá okupace českých zemí v březnu 1939 a nacistické rasové zákony naprosto převrátí život této živnosti a osud majitelky. Jejím synovi Otovi se podaří uprchnout do Velké Británie. Nejmladší syn Zdeněk je od září 1940 umístěn v židovském sirotčinci v Praze. A prostřední Jiří, básník Jiří Orten, cestu ze země odmítne a žije v izolaci po pražských podnájmech. A když je židovským spoluobčanům zamezen volný pohyb, zůstává s matkou v korespondenčním spojení, posílá jí balíčky se špinavým prádlem na vyprání a navzájem si sdílejí svá trápení. Berta zůstává v Kutné Hoře a je svědkem arizace vlastního obchodu. Otřesy se pokouší překonat nadhledem. Synovi Jiřímu v jednom z únorových dopisů v roce 1940 napíše: „Nebojím se však. Nějak bylo, nějak bude.“

KLÍČ DO OBÁLKY

Nejdříve je v protektorátních obchodech zaveden přidělový systém na lístky. Týká se také textilních obchodů. Na začátku roku 1940 píše Berta Ohrensteinová synovi Jiřímu: „Již dlouho jsem nebyla v takové situaci jako teď. Toho málo zboží, co jest na skladě, je na lístky, lidé nechtějí lístky dávat, že jim nic nezůstane.“ O měsíc později, 1. března 1940, je vy-

dán oberlandrátem v Kolíně rozkaz četnické stanice v Kutné Hoře: „Velitel stanice se postará pod osobní odpovědností o to, aby dnes 1. 3. 1940 rázem v 15 hod byly uzavřeny a zapečetěny vchody a východy všech židovských obchodů a skladů s textiliemi, kůží a obuví. Zůstane tudíž v obchodě zboží, korespondence i peníze. Není dovoleno něco z obchodu majitelem vynést. Potvrzení na uzávěru

nebudí obchodníkům dááno. Klíč od obchodu si dá četník do zalepené obálky a vezme ho k sobě.“ Berta Ohrensteinová píše synovi Jiřímu 4. března: „Ve středu 1. 3. přišel ve tři hodiny odpoledne četník český a všechny neárijské obchody zapečetil. Ničím se nesmělo hnout a tak privatizují již 3 dny.“

Berta Ohrensteinová podává další zprávu synovi Jiřímu 12. března: „Zrovna jsem ležela, když přišla létací komise z Pardubic, že jsem přihlašovala v r. 1936, 1937, 1938 málo daní,

vzali s sebou asi 85 kg knih, účtů, pokladní knihu, dokonce i můj soukromý zápisník. Asi za 5 dní přišel četník, nesmělo se nic odnést, své věci ovšem ano, zapečetil dveře od obchodu a vzadu a vzal s sebou klíče. Jsem teď v. v. (ve výslužbě) a strašně se mi stýská po obchodě.“

LIKVIDOVÁNA

O jedenáct dní později je s Bertou Ohrensteinovou sepsán následující protokol: „Jmenovaná bere na vědomí, že je podle nařízení úřadu oberlandrátu v Kolíně povinna platit árijské zaměstnance v jejím obchodě po dobu uzavření jejího obchodu, a to až do doby, dokud nebude tato věc konečným způsobem likvidována. Jsem si vědoma případných trestných následků, nesplním-li tuto povinnost. Jsem ochotna tuto povinnost plnit, prohlašuji však, že dokud nebude můj obchod opět otevřen, nebude mi to při nejlepší vůli možno, ježto nemám k tomu potřebný kapitál. Poznávám, že dosud jsem

svým povinností vždy dostala. Na měsíc březen nebudu však již moci zaplatit.“ O pár dní později Jiřímu píše: „Ve středu byl u mě četník a strážník a odnesli zlato a stříbro, které jsem neměla na podzim přihlášené. Ve čtvrtek jsem byla v Pardubicích u trestního soudu. Mám platit K 50 000 pokuty. Jelikož je nemám, musím si odsedět 7 měsíců. Za 14 dní tam jedu znovu s advokátem.“

Protektorátní četník, praporeček Josef Pospíšil, a zástupce okresního úřadu sepsují v Kutné Hoře 24. dubna 1940: „Protokol o otevření obchodu fy Ohrenstein za účelem vyzvednutí pomůcek k splnění povinnosti vůči berní správě. Pečetě byly neporušeny.“

Jmenovaná majitelka Ohrensteinová Berta převzala: 1 balíček pro fy. M. Zemanová Velim (vlastnictví prokázáno) po zaplacení; 1 hodinky; 2 obnošené klobouky; 1 klobouk pí Sojkové, který byl dán k opravě (vlastnictví prokázáno); soukromou korespondenci; deštník v holi náležející p. řídícímu učitelu Hrbkovi z Malína (vlastnictví prokázáno); účty za rok 1939 (1 svazek)

Obchod zapečetěn.“

Druhý den, 25. dubna, píše Jiřímu: „Otevírat vůbec už nebudu. Bude se obchod likvidovat a zboží se odveze. Jelikož mám malý sklad, nedostanu moc peněz. Asi prý čtvrtinu skutečné ceny. Nevím, co budu dělat, jsem ráda, že si něco vyděláš, nevím, jak dlouho bych s těmi několika sty korunami vyšla. V pondělí jedu do Pardubic, ještě stále k tomu trestnímu řízení.“

Dne 25. května 1940 je na okresní úřad v Kutné Hoře odeslána následující žádost: „Podepsaní zástupci Rodičovských sdružení českých veřejných obecných a měšťanských škol v Kutné Hoře velmi snažně žádají, aby při likvidaci textilních zásob ze židovských obchodů bylo pamatováno určitým dílem zboží na umožnění vánoční nadílky v obvyklé roční částce 35 000 K pro školní děti ve věku od 6 do 15 let.“

UTRPENÍM SE PROHLUBUJEME

Začátkem prosince 1940 Berta synovi Jiřímu děkuje za přání k narozeninám a dodává: „Byla jsem tak hrozně sama, tak opuštěná, že jsem si po dlouhé době zaplakala. Vzpomínala jsem, jak to bylo krásné, když jste byli všichni doma, i s tátou. (...) Ve čtvrtek má mně být v dražbě prodán klavír a stříbrník. Nemožu zaplatit do Sudet K 5000, a proto na

Obchod v Kollárově ulici. Foto archiv.

mě uvalili dražbu. Nu, nějak bylo, nějak bude.“ Ani začátkem ledna 1941 tlak na Bertu Ohrensteinovou neustává. Synovi Jiřímu sděluje: „Měla jsem zase spoustu pochůzek, na berní správě, u advokátů, na policejním úřadě.“

Nakonec se jí podaří rozprodat poslední rodinné cennosti (včetně peřin a povlečení) a z dluhů se na čas vymanit. Dne 1. července píše Jiří do Kutné Hory: „Drahá, drahá maminko, na Tebe osud hodně nakládá, ale já vím a věřím tomu, že Ty se vším šťastně dostaneš, protože máš šťastnou hvězdu a mnoho vytrvalosti a mnoho dobré naděje v sobě.“ O pár dní později matka odpovídá: „Připadá mi, že utrpením se duševně prohlubujeme. Ale to prohlubování by nám už skoro stačilo. Nemyslíš? (...) Nějak vše unesu.“ Na konci srpna ještě stačí Jiřímu oznámit, že se k ní do Kutné Hory brzy navrávalo nastěhuje třiapadesátiletý Rudolf Pollak, židovský obchodník z Prahy, původem z Náchoda, její dosavadní ctitel. Jiří ho příliš nemá v oblibě a je k němu silně odtažitý, i když mu Pollak sehnal psací stroj.

SMRT A SVATBA

O šest dní později je Jiří Orten, v den svých dvacátých druhých narozenin, sražen v Praze na Rašínově nábřeží německou sanitkou. Umírá dva dny v nemocnici v Kateřinské ulici, v židovském oddělení v pokoji ve 4. patře. Naposledy vydechne 1. září. Pohřeb se koná o pár dní později ve strašnickém krematoriu. Za dva měsíce, 8. listopadu 1941, se Berta Ohrensteinová provdá v Kutné Hoře za Rudolfa Pollaka.

Vztah to bohužel není šťastný. Synovi Otovi později vyprávěla, že k ní byl Pollak hrubý a bil ji.

Berta Ohrensteinová, její druhý manžel a další kutnohorští Židé nastoupili 5. června 1942 do transportu směr Terezín. Berta stačila ještě den před odjezdem zachránit rodinnou knihovnu. Knížku po knížce podávala tajně, přes střechu, okénkem z jednoho světlíku do druhého, sousedu, sklenářskému mistru panu Hlavatému. U něj byly knihy ukryty a po válce je Hlavatý vrátil.

V Osvětimi byl na podzim 1944 zavražděn Bertin bratr, básník a advokát Josef Rosenzweig. A také Rudolf Pollak.

Berta Ohrensteinová je v Terezíně zařazena do produkce Klimgerkammer – závodu, kde loupá slídu. V ghettu se sejde se synem Zdeňkem, který je posléze transportován na východ. Útrapy tábora přežije, do Kutné Hory se vrátí na konci května 1945 a šťastně se shledává se syny. S Otou, který válku přežil v Anglii jako hlasatel BBC, i se Zdeňkem, který za dramatických okolností přežil selekci na rampě v Osvětimi, a stane se z něj známý divadelní a filmový herec.

ZNÁRODŇOVÁNÍ

Berta Ohrensteinová brzy po návratu do Kutné Hory obnoví provoz obchodu s textilem v Kollárově ulici, který se ocitl pod národní správou. Vůbec netuší, že některé děje, které zažila za protektorátu, se budou s ještě větší oblidností opakovat. Neuběhnou ani tři roky a začne další kolo, tentokrát pod komunistickým diktátem. Později to lapidárně komentoval syn Ota: „Obchod kdysi arizovali, nyní znárodnili, což zní hrdě, ale loupež je to stejná, snad ještě horší než ta první.“ Berta Ohrensteinová-Poláková se však musí ještě vypořádat s předválečnými dluhy, které jí zůstaly. Spořitelně města Kutná Hora dluží k 31. prosinci 1939 částku 28 631 Kč. A pak zůstaly dva dluhy švagrovým, Martě a Valerii Ohrensteinovým, které byly Němci zavražděny, dohromady to činilo kolem 200 000 Kč.

Osm měsíců po komunistickém puči, 14. října 1948, píše Berta Ohrensteinová bernímu úřadu částku asi Kčs 7700 (dopsáno rukou: nyní jen 2458). Nemohu při nejlepším vůli zaplatit z těchto důvodů: Byla jsem s nejmladším synem plně tři roky z důvodů rasových vězněna. Přišla jsem nejen o všechno zboží v obchodě, ale i o nábytek, šatstvo a prádlo. Syn, kterému je 19 let a studuje na konzervatoři v Praze, nepobírá žádné stipendium a musím se s ním z toho malého příjmu, který mám, dělit. Šaty nosí po starším bratrovi, protože mu nemohu koupit nové. Jsem ve velmi tíživé finanční situaci, a proto prosím o prominutí předepsaných daní. Zlepší-li se moje situace, ráda zaplatím. Ale prozatím nemám bohužel žádné vyhlídky. S úctou Berta Ohrensteinová-Poláková.“

Berní úřad v Kutné Hoře následně vydává příkaz: „U Ohrensteinové vyšetřete majetkové, výdělkové, hospodářské a rodné poměry.“

KONFISKACE KONFISKOVANÉHO

Z té doby se zachoval protokol o zabavení majetku Bertu Ohrensteinové:

„**Kuchyně:** 1 stůl, 3 židle, 1 mycí stůl, 1 kredenc, 1 skříňka, 1 kuchyňské hodiny.

Pokoj I: 1 pokojový stůl, 3 židle, 1 psací stůl, 1 železná postel, 1 noční stolek, 2 skříně dvoukřídlové, 1 skříň dvoukřídlová, 1 gauč, 1 toaletka.

Pokoj II: 2 postele kovové, 2 skříně, 1 přiborník, 1 toaleta, 1 stůl, 4 židle.

Dle prohlášení přítomné dlužnice veškeré bytové zařízení jest dosud majetkem Fondu národní obnovy. Zařízení bytové bylo přiděleno uvedeným úřadem jako konfiskace. Její vlastní bytové zařízení bylo zčásti prodáno ber. úřadem v Kutné Hoře v dražbě a zbytek za okupace konfiskován. A odvezen neznámo kam (do Německa).“ A dodáno: „Její hrubý příjem činí 6400. Kromě toho pobírá náhradu pro válečné poškození měsíčně v částce 985. Jelikož z těchto výše uvedených příjmů nemůže být živa a kromě toho vydržovat nezaopatřeného syna, jest nucena si ještě přivydělávat výpomocí v různých oborech.“

Berta Ohrensteinová nějaký čas prodává v malém krámku na kutnohorském náměstí vstupenky do kina, divadla a na koncerty. Pak se rozhodne, že bude prodávat knihy jako podomní obchodnice. S ruksakem plným knížek, včetně synových básnických sbírek, putuje po vesnicích v okolí Kutné Hory. Její zdravotní stav se ale postupně zhoršuje. Je nucena se přestěhovat do Prahy, do blízkosti syna Oty Ornesta, který o ní později napíše: „Různá vidění střídaly světlé chvíle. Její nespoutaná fantazie, neobyčejný smysl pro humor a spontánní komediálnost nás všechny poznamenala.“ Zemřela 6. října 1970 a byla pohřbena do hrobu k synovi Jiřímu na Nový židovský hřbitov v Praze. Jako kdyby se zhmotnily verše, které Jiří Orten kdysi dávno napsal do sbírky *Cesta k mrazu*: „(...) co je to světlo? Pověz, maminko má, / já vím, co ty jsi, tebe dotýkám se, / jsem s tebou svázán, v tobě jsem, jsem v jase / tvé lásky, která má je a nás oba chrání / veliký pohyb. Sladkým kolébání.“

MILOŠ DOLEŽAL

EXPOZICE PRO 21. STOLETÍ

Rozhovor s Janem Roubínkem, ředitelem Památníku Terežín

Foto Tomáš Vodňanský.

PhDr. JAN ROUBÍNEK, B.A., se narodil roku 1971 v Praze, dětství prožil ve východočeské Luži, kde roku 1990 vedl projekt opravy židovského hřbitova. Gymnázium absolvoval ve Vysokém Mýtě. V letech 1994–2002 studoval v Izraeli: nejprve jednoroční přípravný program (mechina), poté završil bakalářské studium v oborech všeobecná historie a historie Blízkého východu na Telavivské univerzitě. Navazující magisterské studium absolvoval na FF UK v Praze (2011–2015); v letech 2003–2011 pracoval ve Velké Británii (mj. se podílel na vyučování hebrejštiny v židovské kongregaci a zabýval se též archivním výzkumem). V letech 2011–2015 byl koordinátorem mezinárodního projektu GEPAM za Památník Terežín, na jaře 2015 se stal vedoucím dokumentačního oddělení PT a od roku 2017 působí jako jeho ředitel.

Pane doktore, v únoru se v Terežíně konala výstava představující návrhy na přestavbu Muzea ghetta. Proč je tato přestavba potřebná a co všechno se změní?

Jsou pro to tři důvody: budova je zastaralá, technicky nevyhovuje. Naposledy se opravovala někdy v osmdesátých letech, takže se musí rekonstruovat topení, elektrické rozvody atd., není tam ani pořádný bezbariérový přístup. Zadruhé: potřebujeme zlepšit péči o návštěvníky, kterých před covidem přijíždělo na 300 tisíc ročně a doufáme, že se na tohle číslo brzy vrátíme. Ne všichni sice jdou do Muzea ghetta, ale i tak jsou tam někdy návaly a nelze tam projít. A zatřetí to je samotná expozice.

Tedy stálá expozice o Terežínu.

V Muzeu ghetta je výstava *Terežín v konečném řešení židovské otázky* a pak,

v místnosti, kde býval chlapecký domov L417, jsou desky se jmény zavražděných dětí, podobně jako tomu je v Pinkasově synagoze v Praze. Expozice o Terežínu je dvacet let stará a neodpovídá potřebám návštěvníka 21. století. Dnes už existuje lepší způsob, jak informace návštěvníkům zpřístupnit. Ne každý, kdo sem přijde, je akademik, někteří hosté projdou expozicí velice rychle, třeba za hodinu. Ale na druhou stranu by to měla být expozice vhodná i pro akademika; měla by upoutat každého už prvním dojmem, aby se mu to i po letech vybavilo. Teprve pak přecházíte k informacím, které vás vedou do hloubky, studujete dokumenty, můžete si na předměty sáhnout, můžete si vzít sluchátka a poslouchat vzpomínky, nějaké materiály si můžete vzít domů, tak je to běžné v moderních expozicích.

V jaké fázi je příprava nové expozice a kdo je v přípravném týmu?

Máme zpracované libreto, tedy to, co by měla expozice zahrnovat. Ale jak to bude vypadat, kurátorské řešení, ještě hotové není. Jednáme o tom. Určitě to nebude expozice na způsob „vertikální Wikipedie“, kdy hodně čtete, ale informací je tolik, že se v nich ztratíte.

V jádru přípravného týmu jsou mladí lidé, odborníci na výstavnictví, kteří spolupracují s dalšími odborníky: architektky, s kurátorem, s techniky, ekonomy a samozřejmě s historiky: docentem Blodigem, doktorem Fedorovičem, doktorkou Šplíchalovou a historičkou a hebraistkou Radanou Rutovou.

Ještě bych dodal, že po dobu rekonstrukce, kdy bude Muzeum ghetta uzavřeno, zhruba od počátku roku 2024, vznikne na dvoře Magdeburských kasáren dočasná expozice o Terežínu.

Vítězný návrh počítá s novým vchodem do muzea a světelnou věží nad ním. Bude se tento návrh realizovat?

Nevidím důvod, proč by se návrh neměl uskutečnit, jednáme se stavebním úřadem v Litoměřicích, probíhá vypracování stavebního povolení atd. Na základě vítězného návrhu architektky Marcely Steinbachové má dům z boku, tedy ze strany z Pražské ulice, získat moderní vstup pokrytý plechovou střechou (bude měděná,

takže časem se pokryje měděnkou) a věž, kterou bude tvořit hranol rozkládající světelné paprsky – což uvidí návštěvníci dole ve foyer. Skleněnou věž navrhl americký architekt Steven Holl. Přístavba částečně zasáhne do rohu současného Parku terežinských dětí. V rámci rekonstrukce zbouráme velkou část monstrózní přístavby z osmdesátých let, ve které jsou dnes dočasné expozice, a budeme pracovat i s Parkem terežinských dětí a také s prostorem před budovou, s Jiráskovými sady.

Není to příliš velký zásah do autentického prostředí města?

Měli jsme odborný protinázor, který říkal, že kdyby byl Terežín postaven v různých časových epochách, každá stavba by vypovídala o té době. Tím by moderní přístavba vypovídala o 21. století a mohla by se akceptovat. Jenže protože to tak není, není prý přístavba úplně v pořádku.

Takže...

Ale je to trochu jinak: Ano, velká část pevnostního města vznikla v období prusko-rakouských válek, 1780–1790. Ale pak zůstaly prostory, které se postupně dostavovaly, kolem náměstí se stavělo ještě ve druhé polovině 19. století. Ani se to nedostavělo, a už se na přelomu 19. a 20. století bouraly hradby. Sokolovna, stadion jsou postaveny za bývalými hradbami, a to nemluvíme o době po druhé světové válce... Takže bych netvrdil, že celý Terežín je monument z pozdního baroka, který vznikl během deseti let a nemělo by se na něj sahat.

Já jsem spíš myslela, že prostředí je jedinečné tím, že si člověk snadno představí atmosféru ghetta.

S tím souhlasím. Ale z pohledu architektonického by bylo dobré tu nechat nějakou naši „památku“. Je pravda, že Terežín je známý především svou válečnou historií a že se tu zachovalo hodně původních staveb.

Ale pokud bychom lpěli na tom, že jsou tu barokní stavby, a s ničím nehýbali nebo pokud bychom se upínali jen na tragédii druhé světové války a také s ničím nehýbali, tak Terežín bude vypadat ještě smutněji, než jak vypadá teď. To znamená, bude tu několik budov, které spravuje ministerstvo kultury prostřednictvím Památníku Terežín, kdy stát poskytuje památníku prostředky, aby o budovy pečoval, několik objektů opravených s grantovou podporou městem, ale kromě nich tu

bude řada domů, které vlastní město, jsou spojené s historií ghetta a jsou teď prázdné, a je možné, že nakonec na ně bude kvůli jejich žalostnému technickému stavu vydán demoliční výměr, aby se z bezpečnostních důvodů zbouraly.

To je problém, který se táhne dlouho.

Jsem přesvědčen o tom, že Terezín nemusí holokaust připomínat přímým způsobem, jak jsme to dělali dodnes, ale i jinými způsoby, které s perzekucí souvisí. Tím, s čím byli zdejší vězni spjati, než se tu ocitli, nebo s tím, co dělali, když už tu byli, ale souviselo to s jejich profesí, s tím, co měli rádi, s jejich nadějami. Tohle všechno zosobňuje příběh Petra Ginze. Byl to nesmírně nadaný patnáctiletý kluk, který dokázal vidět věci, které viděli astronauti až pětadvacet let po válce. Proto se mi ten moderní návrh líbí.

Před čtyřmi roky k nám přijel americký astronaut Andrew Feustel a vrátil nám kopii kresby *Měsíční krajina*, kterou Ginz nakreslil v Terezíně. Jak asi víte, Feustel chtěl dokončit plán tragicky zesnulého izraelského astronauta Ilana Ramona, vzal obrázek s sebou do vesmíru a přes půl roku s ním létal. Ukázal, jak je Ginzův příběh živý, jak na něj lze navázat, stejně jako na hudbu terezínských skladatelů nebo práci malířů...

Ted' mluvíte o budovách, které vlastní město?

Jistě. Terezín má obrovský problém, že když se nějaká budova opraví, musí pak něčím žít. Myslím, že tohle je cesta, jak původní účel budov připomínat a současně je částečně zmodernizovat. Jinak bude město degradovat, protože to sem nepřítahuje nové lidi a současně odchází. Myslím, že naděje, aby město ožilo, spočívá právě v tom přesahu. Inspirovat se tím, jací lidé tu byli věznění, co tu dělali, a využít to nějak pro současnost. Tuhle vizi jsem představil městským zastupitelům, jim se to zamlouvalo.

Hodně se mluví o Drážďanských kasárnách, která padají. Zajímá se o ně už i ministerstvo pro místní rozvoj. Můžete pomoci je zachránit?

Určitě. O kasárna se zajímá i IHRA, Mezinárodní aliance pro připomínku holokaustu, přijede sem komise, tzv. safeguarding sites, která sleduje stav objektů spojených s holokaustem, chrání je před

hrozící destrukcí. Sledují například stav knihovny v bývalém ghettu ve Vilnu nebo bývalý romský tábor v Letech u Písku.

Rádi pomůžeme shánět prostředky na to, aby byla kasárna opravena, a pak se ve spolupráci s odborníky snažit, aby se v nich válečná historie připomněla. Ale nemáme peníze na to, abychom je užívali. V Drážďanských kasárnách by určitě bylo dobré připomenout terezínskou ligu, fotbalové zápasy, které se tu v době ghetta hrály. Ale jestli by tam byly byty, sportovní instituce, nebo obchody, to je na zvážení našich partnerů v městě Terezíně.

Spolupracujeme s radnicí a s institucí, kterou zřídilo město a Ústecký kraj

Vizualizace vítězného návrhu: pohled z boku Muzea ghetta z Pražské ulice.

a jmenuje se Terezín – město změny. Zavázali jsme se k tomu, že každá ze stran se bude věnovat té části historie, která jí přísluší. Památník Terezín druhé světové válce, Terezín – město změny primárně pevnostnímu stavitelství a terezíánské době.

Problém je v tom, že město se snaží budovy, které se podařilo rekonstruovat s velkou účastí evropských fondů, nějak využívat. Ne vždycky ale může ty velké budovy využít celé a snaží se shánět nájemce, a ti se nehledají snadno. A někdy nájemci neprovozují podniky, které jsou důstojné s ohledem na tragickou historii města.

Ano, pár kroků od márnice ghetta je směrovka na jakési Muzeum nostalgie. Několikrát jsem také slyšela, že návštěvníkům Terezína chybí lepší zázemí, na YouTube je k vidění kritika toho, že přímo v Malé pevnosti je instalován bankomat, který „loudí“ z turis-

tů peníze. Máte čas a pravomoc řešit tyto problémy ještě před rekonstrukcí?

O plánovaném systémovém zlepšení návštěvnického zázemí se ještě zmíním. Tyto připomínky považuji za zcela namístě. Někdy jsou nicméně uměle vytvářeny různé kauzy jen pro zajištění pozornosti čtenářů bulvárních médií. Mezi ně patří i zmíněný bankomat, který výborně slouží našim návštěvníkům, kteří nemají platební karty. Nikomu z nich nevdá, že je disktrétně umístěn vedle vstupních pokladen Malé pevnosti. Já sám jej občas využívám a žádné peníze ze mě „neloudí“.

Podle materiálů na internetu návštěvník pocítí plánovanou rekonstrukci už na parkovišti.

Ještě letos nebo v příštím roce bychom měli začít rekonstruovat budovu u parkoviště. Měla by tam být moderní budova s veškerým servisem, ne jen místo, kde zastavují autobusy a kde jsou toalety. Mělo by tam být kvalitní infocentrum, které by poskytlo informace, co může návštěvník v památníku očekávat, prodejna vstupenek. Počítá se také s novou vizuální identitou naší instituce, která zahrnuje i nové označení pro všechny objekty památníku, možná i nové logo.

Určitě vám dělají radost aktivity pražského Přírodního gymnázia, zaměřené na Terezín, jejich projekt Terezínská štafeta. Jsou naprosto výjimečné, nebo je takových škol v republice víc?

Mně dělá celkově radost zájem českých pedagogů a škol o návštěvu Terezína. Přijíždí jich tak 7000 ročně a zájem o programy s lektory z našeho vzdělávacího oddělení převyšuje naši kapacitu.

Přírodní škola s panem ředitelem Františkem Tichým dělá skvělou práci, naše spolupráce je dlouhodobá a pokračuje. Jejich poslední akcí v Terezíně bylo prosincové představení *Návštěva z pravěku* podle knihy Petra Ginze. Dlouhodobě spolupracujeme se Střední školou obchodu a služeb v Teplicích s panem ředitelem Zdeňkem Peškem a vybavuje se mi i začínající spolupráce s Gymnáziem Vysoké Mýto, jehož studenti 18. dubna na Jom ha-šoa, po veřejném čtení jmen, zahrají své pásmo, které připravili k 80. výročí deportací Židů z Vysokého Mýta do Terezína.

(pokračování na str. 26)

JECHEZKEL LANDAU

Rabín diplomat na rozhraní starého a nového světa

Koncem dubna uplyne 230 let od úmrtí jednoho z nejvýznamnějších rabínů židovské Prahy, Jechezkela Landaua (7. 11. 1713 Opatów – 29. 4. 1793 Praha). V čele pražské komunity působil takřka čtyřicet let a zažil tu panování čtyř habsburských panovníků. Jednalo se o dobu pro Židy přelomovou. Zatímco v polovině 18. století přijel do židovské obce, jejíž do sebe uzavřený vnitřní život a vztah k nežidovskému okolí zásadně nevybočovaly z toho, jak vypadaly po několika předchozích staletí, své stáří již prožíval v emancipující se komunitě, jež se pomalu, ale nezadržitelně otevírala svému okolí. Následující řádky jsou u příležitosti zmíněného výročí věnovány právě tomuto pozdnímu životnímu období rabi Landaua, kdy v pokročilém věku a neblahém zdravotním stavu jako první vrchní rabín v pražských dějinách čelil nebývalým výzvám nové doby.

Do Prahy dorazil na podzim 1754 z Jampole záhy po ničivém požáru, jenž dokončil zkázu pražského ghetta po tereziánském vypovězení. Pozvánku na prestižní rabínský post mu zajistil zejména jeho diplomatický zásah do konfliktu dvou tehdejších velkých rabínských autorit – v Praze ctěného, avšak ze šabatiánské hereze podezřívajícího Jonathana Eybeschütze a jeho protivníka Jacoba Emdena. Landauův obratný postoj v kauze mu sice v Praze usnadnil přijetí, avšak získat zde jako Eybeschützeův nástupce respekt nebylo vůbec snadné. Díky své erudici, charismatu i vynikajícím učitelským a řečnickým schopnostem nakonec uspěl a stal se ctěným duchovním vůdcem své komunity.

Větší výzvy však musel řešit jako duchovní vůdce Židů ve vztahu ke státu. Překotné osvícensko-absolutistické reformy Josefa II., usilující o větší vtažení Židů pod státní kontrolu, zasahovaly do jejich života v oblastech, jež byly „odjakživa“ vnímány jako výlučná součást židovské autonomie. Tlačily Landaua nevyhnutelně do defenzivní pozice a role obránce tradic. Jediné východisko z nepřijemné situace nabízela šikovná „diplomacie“, jíž se mohl pokoušet dobové dění alespoň usměrnit. Jeho spisy a kázání i dochované archivní dokumenty tuto strategii velmi dobře dokumentují.

KÁZÁNÍ NA ŠABAT HA-GADOL

Počátkem zásadních změn života Židů v habsburské monarchii byla bezpochyby série tzv. židovských tolerančních patentů, z nichž jako první byl 19. října 1781 vydán dokument pro české Židy (viz *Rech* 10/2021). Odstraňoval mj. ponižující nařízení, nutící Židy nosit zvláštní znamení či odvádět zvláštní poplatky, rozšiřoval jejich možnosti obživy a zaváděl pro ně po-

Markus Klauber: Portrét Jechezkela Landaua, Praha, 20. léta 19. století. ŽMP, inv. č. 012.565.

vinné základní vzdělání v tzv. normálních školách, čímž hodlal podpořit povinný židovský příklon k zemskému jazyku (němčině). Říjnový „patent“ vyvolal protichůdné reakce. V židovském prostředí je nadšeně vítali především stoupenci rodičů se židovského osvícenství. Také Landau na něj reagoval obratem. Nejprve v nedochovaném kázání z ledna 1782 a poté znovu téhož roku ve známém kázání o šabatě před svátkem Pesach, 23. března 1782.

V tomto textu, jenž se jako řada jeho dalších projevů nese v duchu loajalismu vůči rakouskému státu, Landau nejprve oslavil Josefa II. za to, že se rozhodl pozdvihnout Židy z ponížení, a vyzval své souvěrce, aby se nadále chovali uctivě v zemi, kde jsou pouhými hosty. Jasně přivítal též panovníkovu snahu naučit je správně zemský jazyk: „Jeho Vysost císař nám prokázal velikou laskavost, když nám nařídil, naučit se [německý] jazyk

gramaticky správně. (...) Většina našeho zaměstnání spočívá v obchodování, což vyžaduje schopnost psát a hovořit jazykem země.“ Zbytek kázání však odhaluje především rabinovy obavy z důsledků, jež může sekulární studium do židovského života přinést. Směřoval je zejména filozofům (židovským osvícencům), v jejichž aktivitách viděl největší nebezpečí: „Základem všeho je víra, nikoli rozum nebo filozofické dotazování (...) našim úkolem není kriticky zkoumat tradice získané od našich předků. (...) Kdokoli hovoří a píše o věcech víry na základě rozumu, nemůže víře pomoci, nýbrž ji pouze oslabí.“ Když Židé získají lepší znalost zemského jazyka, dostanou se do pokušení číst také texty, které mohou vést k pochybování o víře. To vnímal Landau jako hlavní hrozbu, a proto v kázání opakovaně Židy vyzýval, aby kromě poslušnosti vůči panovníkovi lpěli především na své víře.

ZALOŽENÍ PRAŽSKÉ ISRAELITSKÉ HLAVNÍ ŠKOLY

Landauovo stanovisko ke státem požadovanému povinnému sekulárnímu vzdělávání Židů bylo opatrně vstřícné. Podpořil je za podmínky, že zůstane striktně odděleno od tradiční náboženské výuky a neohroží ústřední pozici studia Tóry, jak to ostatně výslovně garantoval i zmíněný židovský „toleranční patent“. S tímto cílem se aktivně podílel na vzniku první moderní německo-židovské chlapecké školy v Čechách – pražské Israelitische Hauptschule.

Jednání o jejím zřízení, kterého se účastnil, proběhlo již 19. listopadu 1781 a škola byla slavnostně otevřena za necelý půlrok, 2. května 1782. Škola měla vyučovat čtení, psaní, počty a mravouku v německém jazyce, ale Židé pro ni prosadili oproti všeobecnému školskému řádu výjimky: chlapani ji měli navštěvovat až od deseti let, čímž byl poskytnut dostatečný prostor pro jejich předchozí náboženskou výchovu, a nižší byl i počet vyučovacích hodin. Židovská obec poskytla pro školu dům (nacházel se na kraji ghetta u hřbitova, byl zbourán roku 1908) a zajišťovat měla i platy učitelů. Šlo o výsledek kompromisní a pro Landaua jistě přijatelný. Ke slavnostnímu otevření školy složil zvláštní chvalo zpěvy a v Maiselově synagoze pronesl dlouhou modlitbu za císaře. Pozdější ředitel školy, křesťan Johann

Wanniczek, na jeho adresu v roce 1832 prohlásil: „Tehdejšímu pražskému vrchnímu rabínovi Ezechielu Landauovi slouží k velké cti a zůstává pomníkem jeho osvětleného lidského smýšlení, že se od roku 1782 s takovou horlivostí staral o povznesení Izr. hlavní školy po vzoru zkušebních programů c. k. vzorové hlavní školy.“

Byl-li Landau zpočátku s děním kolem školy spokojen, později jistě přišlo zklamání. Záhy byl totiž snížen nástupní věk dětí do školy na šest let a prodloužila se i výuka. Náboženství se však součástí kurikula školy nestalo a do výuky se nepodařilo prosadit ani další radikálně osvícenské požadavky.

POVINNÁ VOJENSKÁ SLUŽBA

Měl-li Landau v případě nových škol pocit, že jde o prospěšnou věc, kterou lze opatrně podpořit, v případě povinné vojenské služby, nařízené Židům v létě 1788, musel velmi pochybovat. Snad každého musela napadnout otázka, jak budou židovští vojáci v armádě schopni plnit základní požadavky judaismu. Landau se k ní veřejně vyjádřil 12. května 1789 v řeči k prvním 25 pražským židovským rekrutům. Svědectví očitého účastníka události, kterou provázela truchlivá atmosféra, otiskl téhož roku osvícenský časopis *Meassef*.

Rabín podle něj povzbudil rekruty, aby přijali svůj úděl, neboť vychází z Boží a panovníkovy vůle. Vyzval je, aby poslušně plnili povinnosti, avšak nezapomněli na své náboženství: „Pokud budete mít čas, modlete se tak, jak se má modlit každý Žid. Nebudete-li mít však tolik času, čtete alespoň Šma Jisrael. Šabat byste měli též držet, neboť, jak jsem slyšel, budete tento den většinou odpočívat. (...) Žijte ve shodě s vašimi křesťanskými druhy, snažte se s nimi spřátelit, budou pak za vás odvádět službu o šabat a vy za ně v neděli. (...) Zdržujte se všech zakázaných jídel, dokud to jen bude možné. (...) Získejte pro sebe a celý náš národ vděk a důstojnost. (...) Doufám, že budeme skrze vás (...) zproštění i zbytku pout, jež nás ještě tíží.“ Na závěr rabín vojákům požehnal kněžským požehnáním „a také on prolil slzy. My, kolemstojící, jsme se obávali, že by ho ta bolest mohla přemoci a vysílit; vzali jsme ho odtamtud pryč a odvedli domů.“

Pochybnosti nad bolestivým kompromisem byly opodstatněné. Jasně to dokládá již o rok později žádost novému císaři Leopoldu II., která vzešla z jednání vý-

znamných židovských kontribuentů za Landauovy účasti a jež na základě čerstvých zkušeností již otevřeně hovořila o vojenské službě jakožto neslučitelné se židovskými náboženskými příkazy.

BOJ ZA TRADIČNÍ ŽIDOVSKÉ POHŘBÍVÁNÍ

Pokud bychom chtěli hodnocení Landauova působení ve vztahu ke státu uzavřít tak, že vždy volil cestu kompromisu, nebyla by to pravda. Důkazem budiž jeho boj za zachování tradiční podoby židovského pohřbu. Podnětem k němu byly všeobecné pohřební reformy, jimiž se stát snažil vylepšit zdravotní stav populace a jež opět jednou citelně zasáhly do židovského života. Výsledkem bylo mj. rušení hřbitovů uvnitř měst (včetně pražského Starého židovského hřbitova), povinnost lékařského ohledání zesnulého a získání úředního povolení k pohřbu, který směl proběhnout až po uplynutí dvoudenní čekací lhůty.

Hrob Jechezkela Landaua na židovském hřbitově v Praze-Žižkově, ve Fibichově ulici. Foto D. Polakovič.

Způsob židovského pohřbívání začaly úřady v Praze šetřit již v srpnu 1781. Zatímco tehdy se ještě židovským předákům v čele s Landauem podařilo uhájit dosavadní „rychlé“ pohřby na Starém židovském hřbitově, o pár let později již bylo vše jinak. Spor se odehrával na pozadí strachu ze zdánlivé smrti a pohřbení zažíva, jenž hýbal dobovou medicínou. V židovském prostředí se ho aktivně chopili osvícenci, kteří hlasitě podporovali delší čekací lhůtu před pohřbem a kritizovali své odpůrce.

Když v dubnu 1786 dorazilo na nejvyšší zemský úřad Čech udání upozorňu-

jící na nepřistojně rychlé pohřbívání Židů, vyžádal si okamžité vyjádření vrchního pražského rabína. Landau v dlouhé odpovědi podrobně osvětlil stávající židovskou pohřební praxi a požadoval její zachování. Všude v židovské komunitě existují podle něj zkušená pohřební bratrstva, která o mrtvého pečují a bedlivě jej pozorují. Zdánlivá smrt představuje nanejvýš zřídka jev. Pokud by Židé měli pohřbívat jindy než v den úmrtí, bylo by to proti zákonu a tradici, což doložil mnoha odkazy ze židovské literatury. Když nebožtík leží déle před pohřbem, dostávají se do vzduchu škodlivé výpary, zvyšuje se riziko šíření nemocí a lidské duši se brání v návratu ke stvořiteli.

Gubernium nemělo pro rabínovy argumenty pochopení. S odkazem na nepřijatelnost jeho argumentace 3. července 1786 zakázalo (nerozhodne-li lékař jinak) pohřbívat před uplynutím dvoudenní lhůty. Narazilo však na silný židovský odpor. Ještě v létě 1786 obdrželo několik kolektivních proseb, jež jménem celého židovstva vyjadřovaly podporu svému rabínovi, žádaly o zachování dosavadního způsobu pohřbívání a jmenovaly praktické důvody, které zavedení nového nařízení znemožňují. S ohledem na životní poměry českých Židů chybělo totiž především místo, kde by zesnulý mohl dva dny ležet (neměl-li setrvávat v jedné místnosti se živými), a snadno dostupný nebyl často ani úřední lékař, který by tělo ohledal.

I v tomto případě však prosadil stát svou. Židé se museli novým podmínkám přizpůsobit a opět o krok ustoupit ze svých tradic. Pro Landaua to bylo jistě další zklamání. Období stáří, kdy zažíval tolik zásadních zásahů do židovského života, pro něj muselo být neradostné. Přesto však nelze bez výhrad souhlasit s Klempererovým soudem (*Pražský rabínát*, Praha 2008, s. 138), že tváří v tvář josefinským reformám ničeho nedosáhl. Skutečnost byla složitější. Landau nebyl odpůrcem všeho nového. Byl mužem své doby, jenž dobře chápal její výzvy. Uvědomoval si nezbytnost některých změn, zároveň však ze své pozice zcela logicky bránil židovské náboženství, neboť se – jak správně poznal – dostalo do takřka existenciálního ohrožení. Dokladem jeho racionality, chápání nových výzev a snahy nerozdělovat obec jsou jeho aktivní postoje v klíčové otázce židovského vzdělávání a také všeobecná úcta, které se až do své smrti v roce 1793 v pražské komunitě těšil.

IVETA CERMANOVÁ

PAŘÍŽSKÁ ŠKOLA

O současné výstavě v Židovském muzeu Berlíně

„Byli jsme jedna generace, děti z chederu a studenti Talmudu, vyčerpaní tolika lety rozboru textů. Vzali jsme do rukou tužky a štětce a začali jsme pitvat přírodu, ale také sami sebe. Co jsme byli zač? Jaké bylo naše místo mezi národy? Co naše kultura? Jaké mělo být naše umění? To vše se odehrávalo v několika městech na Litvě, Bílé Rusi a na Ukrajině a pokračovalo v Paříži.“ Takto charakterizoval malíř El Lisickij situaci židovských umělců, kteří se narodili v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století podél západních oblastí hranice carského Ruska a Evropy a vydali se za novým životem do Francie. Tři z nich se stali světově proslulými: Marc Chagall, Chaim Soutine a Amedeo Modigliani, jejich jména zná asi každý (o řadě jejich výstav referoval i *Rch*). V obecném povědomí jsou i Moise Kisling či Jacques Lipchitz. Ale v posledních dekádách se umělečtí historikové a kurátoři zaměřují i na další „dětí z chederu“, méně slavné či pozapomenuté umělce, jejichž dílo stojí za pozornost. Výstavy tohoto typu uspořádaly již pařížské a newyorské galerie; roku 2021 se konala pečlivě připravená expozice s řadou doprovodných programů v Muzeu umění a dějin Židů v Paříži (MAHJ) a jejím pokračováním je i současná výstava v Židovském muzeu v Berlíně nazvaná *Paříž jako magnet, 1905–1940*.

SALON PODLE NÁRODNOSTI

Výstava v deseti oddílech představuje život a práci různých členů „pařížské školy“, židovských malířů, sochařů, literátů, kteří od počátku 20. století přijížděli do francouzské metropole a zůstávali (s občasnými přestávkami) do nacistické okupace roku 1940. Přichází se zabydleli na Montparnasse a inspirovali se umělci, jejichž díla vídali v galeriích (Salonu nezávislých, Podzimním salonu atd.): postimpresionisty, díly Henriho Matisse, Paula Gauguina, Paula Cézanna, expresionismem Vincenta van Gogha, kubismem Pabla Picassa a africkým uměním, fau-

vismem, futurismem či surrealismem. Léta první světové války mnozí strávili mimo Evropu, ale řada dalších sloužila v armádě (v polské legii francouzské armády, v cizinecké legii, v ruské armádě).

Dvacátá léta, proslulá „années folles“, znamenala nástup jazzu, rozhlasu a filmu a přinesla celkové oživení, které symbo-

Rudolf Levy: *Pohled na Pont Marie, 1910*.

lizoval právě Montparnasse a zdánlivě bezstarostný život jeho obyvatel. Doba už byla svědkem i postupného rozletu těchto imigrantů; už to nebyli jen chudí „umělci v hladovění“ a v některých případech dosáhli takového úspěchu, že vzbuzoval nevoli místních, tedy ve Francii narozených umělců a kritiků, která mohla skrývat (a často skrývala) osten antisemitismu. Jakkoli se dnes zdá označení „pařížská škola“ zcela neutrální (jako pojem označující umělce, kteří žili a tvořili především v meziválečné Paříži), impulzem k jeho vzniku byla právě obrana před výtkami na adresu cizinců, kteří měli mít až příliš velký vliv na francouzské umění. Konkrétně je roku 1925 použil kritik André Warnod, když kvůli rozepřím v rámci Salonu nezávislých hájil tvůrce, kteří nebyli rodilí Francouzi. Systém vystavování v tomto salonu byl přitom jedním z důvodů, proč si malíři Paříž oblíbili: jeho výstav se mohl účastnit za přijatelný poplatek kdokoli, neměl

žádnou výběrovou komisi a na důkaz svého neelitářského přístupu se pořadí v sálech se řídilo jen abecedním pořádkem podle příjmení umělců.

Roku 1923 kvůli vzrůstající nespokojenosti se vzrůstajícím počtem přihlášených „cizích“ umělců a údajné „nepřehlednosti“ rozhodl tehdejší prezident salonu malíř Paul Signac, že obrazy budou prezentovány vždy v rámci jednotlivých zemí, tedy podle národnostního principu „národních škol“.

Toto rozhodnutí vzbudilo jak souhlas, tak nevoli, dohady se táhly několik let a právě tehdy Warnod zmínil pařížskou školu a její rozmanité kořeny: „École de Paris existuje. Pozdější historikové umění budou moci lépe než my určit její povahu a studovat prvky, které ji tvoří, ale my můžeme dosvědčit její existenci a její vábivou schopnost, která k nám přivádí umělce z celého světa.“ A dodal: „Můžeme považovat za nežadoucího umělce, pro kterého je Paříž zemí zaslíbenou, požehnanou zemí malířů a sochařů?“

SVOBODA A SVĚTLO

Jak složité by bylo uspořádat umělecká díla podle národnosti jejich tvůrců, ukázal příklad Julesa Pascina (známého bouřliváka, kterého Hemingway nazval „Knížetem z Montparnasse“): narodil se v Bulharsku (jako Julius Mordechaj Pinkas), jeho otec byl sefardský Žid, matka pocházela ze srbsko-italské rodiny; půso-

Moise Kisling, modelka Pâquerette a Pablo Picasso v Café Rotonde roku 1916 na snímku Jeana Cocteaua. Foto Wikipedia.

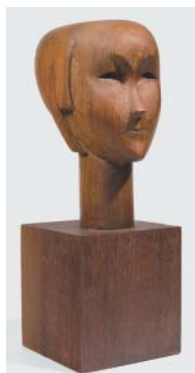
bil v Mnichově a roku 1905 přijel do Paříže, první světovou válku strávil v Americe (aby nemusel sloužit v bulharské armádě, bojující proti Francii), kde získal občanství, a roku 1920 se vrátil do Paří-

že. Jeho obrazy však byly zcela pařížské: portrétoval kolegy a přátele, maloval kabarety, kavárny, atmosféra obrazů připomínala výjevy od Henriho de Toulouse-Lautreca.

Obhájci umělců pařížské školy zdůrazňovali, že právě díky Francii, její svobodě, radostné atmosféře a jejímu světlu mohli příchozí naplno rozvinout talent, který by v jejich rodných zemích kvůli politickým a společenským omezením chřádl. Tím se „přesazení“ umělci stávali součástí francouzské kultury. Tuto představu přijímali i sami malíři: „Narodil jsem se ve Vitebsku, ale narodil jsem se i ve Francii,“ napsal Marc Chagall. To, že jejich umění mohlo být zajímavé také díky vlivům, které si přinesli z rodných zemí, se nijak neprobíralo.

Tito umělci neměli jiné ambice než se vymanit z omezení tradice, vstřebat modernistické styly, živé umění, získat jisté uznání, které by jim zaručilo živobytí. Nepocházeli z žádné společné „školy“, nevydali společný manifest a lišili se i pojetím umění. Spojovaly je ale společné kořeny, přátelství a ideály. A jak ukazuje závěrečná část výstavy, mnohé z nich i tragický osud.

Chana Orloff: *Sérénité*, 1916.

VYBRANÍ UMĚLCI

Výstava v berlínském Židovském muzeu je rozdělena do deseti sekcí

a představuje na 120 děl, obrazy a sochy, kresby, figurativní plátna i městské krajiny, zátiší, abstraktní obrazy i obrazy zachycující utrpení první světové války, fotografie a dokumenty, pestrou směsici, z níž i v chladných sálech dýchá energie. Hojně je zastoupený Chaim Soutine, méně známými díly Marc Chagall (například vtipným kvašem malířových přátel Apollinaira a spisovatele Cendrased v „letu“), několika ženskými portréty Amedeo Modigliani.

K vidění jsou díla Jacquese Lipchitze, sochaře původem z Litvy, mj. propracovaná a současně lehce tvarovaná busta spisovatelky Gertrude Steinové. Stylizovanými portréty, akty a krajinami proslul Moise Kislíng z Krakova, ovlivněný díly Andrého Deraina i kubismem. Zastoupen je expresionista Rudolf Levy ze Štětína; so-

chařka Chana Orloffová z ukrajinské Kamienky (místa zničeného současnou ruskou agresí) je prezentována několika bustami, připomínajícími díla Constantina

Georg Kars: *Autoportrét*, 1929.

Bráncušiho. Orloffová strávila mládí v Palestině, poté žila v Paříži; válku přežila ve Švýcarsku, aby pak odjela do Izraele, kde je známá mj. svými sochařskými portréty politiků a umělců, její sochy lze vidět i ve veřejném prostoru. Z polské Lodže přišel do Paříže roku 1903 Louis Marcoussis, malíř ovlivněný impresionismem i kubismem, přítel Apollinairův a manžel malířky Alice Halické, jejíž kubistické obrazy jsou na výstavě také k vidění.

K nejpůsobivějším exponátům patří dřevěná, lidskou rukou jakoby nedotčená socha *Prorok* od Ossipa Zadkina, původem z Vitebska, jehož umění ovlivnil jak kubismus, tak africké a řecké umění. České země zastupuje Georg Kars, rodák z Kralup nad Vltavou: k vidění je ženská postava, ale především nervní autoportrét z roku 1929. Připomeňme, že Kars se

Jidiš časopis *Kaliastra* s ilustrací Marca Chagalla.

sice před nacisty zachránil a odjel do Švýcarska, v únoru 1945 se však v zoufalství z tragických zpráv zastřelil v ženevském hostelu.

Představeni jsou dále Otto Freundlich z Německa a jeho práce ovlivněné abstrakcí a konstruktivismem či Leopold Gottlieb z Drohobyče. Jeho jemné obrazy mají zvláštní tlumené světlo a takový je i autoportrét na berlínské výstavě. Ve výčtu by neměla chybět Sonia Delaunay, původem z Oděsy, a její geometrické abstrakce; na výstavě je však k vidění její fauvistický portrét *Philomena*.

LA RUCHE

Jeden oddíl výstavy je věnován domu umělců La Ruche (česky Úl). Jako sídliště komuny umělců vznikl roku 1902 díky sochaři a filantropovi Alfredu Boucherovi. Dům ve tvaru ve tvaru větrného mlýnu v 15. obvodu v sousedství Montparnassu navrhl Gustave Eiffel původně pro světovou výstavu roku 1900 a Boucher ho pak nabídl jako útočiště umělcům bez prostředků, kteří měli v budově připomínající úl pracovat pilně jako včely. Žilo a pracovalo v něm postupně kolem dvou set tvůrců (malířů, sochařů, básníků, spisovatelů, herců i řemeslníků), kteří sdíleli na 140 nízkonákladových dílen. V La Ruche žili nějakou dobu i Chagall, Soutine či Zadkine, Modigliani, Kislíng, Bráncuši a Leger nebo Maurice Utrillo a Georg Kars. Neobvyklý dům se zachoval dodnes a stále v něm jsou ateliéry.

Jacques Lipchitz: busta Gertrudy Steinové, 1920.

Místní obyvatelé často hovořili jidiš a v prostředí La Ruche vznikl i obrazový časopis *Machmadin* (Potěšení), první list věnovaný židovskému sochařskému umění. V roce 1924 tu vyšlo druhé číslo literárního a uměleckého časopisu *Kaliastra* (Kapela), který vznikl o dva roky dříve ve Varšavě; redigovali ho básníci Perec Markiš a Oser Warszawski, ilustroval jej Marc Chagall. V Paříži vznikaly samozřejmě i francouzsky psané židovské tituly: umělecký časopis *Menora* (1922–1933)

či *Revue juive*, kterou založil Albert Cohen a vydávalo ji nakladatelství Gallimard v roce 1925.

(pokračování na str. 17)

MILÝ MIREČKU

Dirigent Karel Ančerl píše publicistovi Mirku Očadlíkovi

V minulém čísle Rch jsme publikovali listy, které psal dirigent Karel Ančerl svému příteli skladateli Jaroslavu Ježkovi. V dokončení výběru korespondence, již pro knižní vydání připravuje Ivan Bierhanzl, zveřejňujeme dopisy z let 1939–1945 adresované hudebnímu vědci, publicistovi, kritiku a Ančerlovu bývalému kolegovi v Radiojournalu Mirku Očadlíkovi. Dirigent je psal z Tučap, odkud jeho rodina pocházela a kam se uchýloval v nepříznivých časech, a když je nacisté z rodinného domu vystěhovali, z obce Dírná u Soběslavi. Více viz Rch 3/2023.

Milý Mirečku,

ačkoliv o sobě nedávám vědět, myslím na Tebe velmi často. Dovídám se o Tobě a Tvoji bohaté činnosti jen z novin, které jsou mým jediným spojovacím prostředkem s vnějším světem. Moje odloučenost zde je naprostá, hlavně od té doby, co nemám rádio. Orchestr jsem už čtvrt roku neslyšel; alespoň se moje představa vytřibí, neboť slyším vše jen bez kazů.

Rád bych Tě zas jednou viděl, ale nemám nyní možnost se dostat do Prahy. Jsem prozatím plně zaměstnán u otce a co bude dál, se uvidí.

Přeji Ti vše nejlepší k Vánocům a do nového roku a přání nejvřelejší mám vyřídít také od paní.

Tvůj Karel Ančerl
Vyříd', prosím, paní Věře moje nejserdečnější blahopřání k svátkům a poručení.

* * *

4/III 40.

Milý příteli,

včera navštívili Kabeláčovi moji paní v tábořské nemocnici, tak jsem se hned za tepla vše dověděl. Nedovedu si Tě ovšem jinak představit, než buď s vzteky vykulenýma očima, nebo se zářící tváří. Nepochybují, že poslední

události podnítily to druhé. Já sice někdy propadám náladě „naší rase vlastní“, ale většinou se směji také. Jen mne hrozně užírá, že původci jsou tak často z nás. Něco, čemu jsem při svojí hlouposti nemohl nikdy věřit, až když jsem se o tolika případech přesvědčil, začínají se mi otvírat oči.

Památce Ančerlova otce, matky, ženy a syna na hřbitově v Tučapech.
Foto jd.

Za knížku Ti srdečně děkuji. Obdivoval jsem se prozatím pouze vnější úpravě, neboť od 4. ledna jsem téměř stále v nemocnici, kde je mne zapotřebí, neboť nemocnice má málo personálu. Včera poprvé vyzval primář paní na procházku. Ušla již 25 m. Tak to je moje nynější zaměstnání!

Brzy tomu bude rok, co jsem naposled slyšel orchestr. Skutečně! Rozhlas neposlouchám, nemám kde.

Příští týden přijedu pravděpodobně do Prahy a velmi rád bych se s Tebou o něčem poradil. Zavolám k vám do bytu. Do podniku nepřijdu. Předem upozorňuji: nemusíš se obávat, že Ti zaberu moc času, jen několik málo minut. Vidím, jaks psal, že toho máš skutečně moc na práci, ale na nikoho se nezlobím, kdo může pracovat.

Sám sice nemusím, ale pracuji „sehrfest“.

Srdečně Tě zdraví Tvůj

Ančerl

Vyříd' prosím poručení doma.

* * *

25/11 41.

Milý Mirku,

prosím Tě, nedělej si žádné starosti, jak se srovnáme! Bude mi mnohem milejší, nesrovnáme-li se prozatím vůbec. Je to nyní příliš komplikovaná věc a nerad bych to nějak řešil. Ostatně ani nevím, budou-li Ti ceny těch různých dílů vhod. Kolísají tak značně, že se Ti to stydím napsat. Je to skutečně pokaždé jinak. Na konci dopisu máš výčet. Obal a porto bude vždy stejné, neboť mi to obstarává jeden zdejší obchodník. Ulehčuje mi tím značně situaci, obzvláště nyní, kdy jsem dostal řád „pour les sémites“. Tento řád vůbec vše značně ztěžuje a k tomu nám ještě „zajistili“ jízdní kola a psací stroje. Potíže všech druhů a ráží jsou již takové, že to již přestává být zajímavé. Ale o tom nerad mluvím.

Nyní jsem celý polámaný a zpřerážený od kopání brambor. Provozují to již týden a není horší práce než toto. Sednu-li si někdy na půl hodin-

ky k pianu, slyším pak takové řečičky, že bych vraždil. Doufám ale, že to vydržím.

Tak jsem si snad poprvé postěžoval a rozhodně naposled. Chtěl-li bys mi prokázat nějakou službu, prosil bych Tě o toto: máš-li nějakého známého, který má ve své soukromé knihovně Dvořákovy symfonie, požádej ho, jestli by mi je mohl půjčit. Potřeboval bych je až na G dur a e moll. Ty dvě totiž jsou vydané, tak je mám. Udělej to jen v tom případě, když to půjde bez obtíží. Vrátil bych je za 2–3 měsíce. Dále prosím, abys mi vrátil příležitostně ty kartony od těch zásilek, neboť je zde veliká nouze o balicí materiál. Ty kartony se po odlepení zajišťovacího pásu dají krásně složit. Já bych je zde pak zase slepil a napl-

nil. Doufám, že zatím již máš třetí díl, a prosím o potvrzení.

Žij blaze, pozdravuj srdečně rodinu a vyříd' prosím Tě moc pozdravů p. chefovi Jeremiášovi a inž. Pujmanovi, až s nimi budeš mluvit.

Tvůj Karel

* * *

V Tučapech, dne 23/7 45.

Milý Mirku,

zmizel jsem počátkem července z Prahy; musel jsem odjet, poněvadž jsem byl jednak velmi unaven a uondán těmi věčnými pochůzkami po úřadech, jednak proto, že se mi můj bývalý život, při setkání se se svými starými přáteli, tak intenzivně připomínal, až jsem měl pocit, že to takhle neutáhnu dál. Musím se učit žít s lidmi a věř mi, že je to velký problém, je-li v člověku tolik hrůzných poznání, zážitků a obrazů a je-li si vědom toho, že s takovým břemenem to bude muset jít dál. Ten trest, přežít všechny Svě, je určitě nejkřutější. – Tady v Tučapech je mi prozatím nejlíp.

Z počátku to sice bylo také krušné, chodili tatínkovi přátelé z celého kraje za mnou a bylo dlouhé a široké rozkládání, ale přišly do toho žně a není na to nyní čas, takže jsem si mohl zařídít svůj život podle svého. Fyzicky úžasně sílím, mám se moc dobře, jen slunce vůbec nesnáším a trpím ještě stále horkem, ale to se brzy jistě poddá. Paměť se mi také pomalu vrací, vydržím již dokonce 2 hodiny s partiturou, a to je velký úspěch. Ještě před třemi týdny jsem si nepamatoval vůbec nic a neuměl jsem se ani na okamžik soustředit. Je to určitě tím, že se nemusím stále ovládat a napínat všechnu svoji vůli tak jako v Praze. Jinak ještě musím dávat do pořádku různé věci po rodičích. Nalezl jsem uschovány všechny jejich fotografie a snímky mé ženy. Jenom po chlapčkově nemám té nejmenší památku.

Vlastně ani nevím, proč jsem Ti to všechno napsal. Musel jsem dnes nějak s tím ven, a tak sis to odnesl Ty.

Srdečně Tě zdraví Tvůj

Karel Ančerl

Mirku, prosím Tě, napiš mi, mohl-li bych zde zůstat ještě přes srpen. Rád bych začal od 1. září naplno. Chci pak být tak připravený, abych vydržel i tu nejintenzivnější práci.

PAŘÍŽSKÁ ŠKOLA

(dokončení ze str. 15)

PO OKUPACI

Hospodářská krize a Hitlerův nástup v Německu posilovaly xenofobní a antisemitské citění i ve „sladké Francii“. Válka a německá okupace pak znamenaly pro příslušníky École de Paris tragédii: ztratili obživu, neměli potřebné doklady ani prostředky. Po okupaci Paříže v srpnu 1940 umělci opouštěli hlavní město a usazovali se na venkově. 4. října 1940 byl přijat zákon o „cizincích židovské rasy“, jimž hrozil „nucený pobyt“ a poté deportace do koncentračních a vyhlazovacích táborů. Americký novinář Varian Fry, iniciátor vzniku Výboru pro záchranu v nouzi, pomohl řadě umělců a intelektuálů uprchnout z Francie. Díky němu se zachránili také Chagall, Kisling a Lipchitz.

Pro většinu zahraničních Židů se však sen o lepším životě ve Francii proměnil

Sonia Delaunay: *Philomena*, 1907.

v noční můru. Byli mezi prvními, koho francouzská policie zatkla a internovala. Ve vyhlazovacích táborech skončili Henri Epstein, Adolphe Féder, Samuel Granow-

sky, Rudolf Levy, Jacob Mącznik, Marcel Slodki, Oser Warszawski nebo Leon Weissberg. O Karsově sebevraždě jsme se zmínili. Chaim Soutine zemřel v bolestech na neošetřený prasklý žaludeční vřed, předčasně zemřel i Louis Marcoussis. Díla vyhnaných a zavražděných umělců

Leopold Gottlieb: *Autoportrét*, 1907.

byla ničena či rozkradena. U příležitosti loňské pařížské výstavy vyšla poprvé ve francouzském překladu kniha *Naši umělci mučedníci (Nos artistes martyrs)*, již roku 1951 vydal v Paříži v jidiš novinář a spisovatel Hersh Fenster. Byl prvním, kdo si uvědomil význam pařížské školy a jeho publikace obsahuje vzpomínky na 84 umělců této komunity, kteří byli zavražděni během šoa.

Nad úvodními otázkami Ela Lisického by zaváhal málokdo, neboť čas ukázal, že židovští umělci pařížské školy patří k úhelným kamenům moderního francouzského i evropského umění. Expozice v Berlíně to znovu dosvědčuje. A bylo by zajímavé uspořádat podobně souhrnnou výstavu židovských umělců, kteří pocházeli z českého prostředí nebo nějaký čas žili před druhou světovou válkou v Praze, odešli do exilu nebo zahynuli. Jak ukazují dílčí expozice v pražském Židovském muzeu, v galerii Ztichlá klika a dalších, bylo by co vystavovat.

Praktická poznámka na závěr: O výstavu je velký zájem, je lépe přijet ve všední den. Pokud byste se do Berlína chtěli vypravit o víkendu, rozhodně si vstupenky kupte on-line předem, jinak riskujete dlouhou frontu (a díky určité byrokracii spojené s chaosem dokonce bez jistoty, že se na expozici nakonec podíváte). Krásná výstava *Paris Magnétique 1905–1940* potrvá do 1. května, informace na www.jm-berlin.de.

ALICE MARXOVÁ

DŮM Z KARET

K výstavě Helly Guth v Galerii Moderna

Hella Guth byla nepochybně neobyčejně statečná žena. Přes emigraci, pohnuté osudy za války v Anglii, rodinné a osobní ztráty

Hella Guth ve svém ateliéru, 1978.

během holokaustu a skromné podmínky života v poválečné Paříži neúnavně a s plným soustředěním rozvíjela své umělecké představy a dokázala vytvořit neobyčejně hodnotné dílo. O jejích osudech jsme informovali již v souvislosti s její první pražskou výstavou v Židovském muzeu v roce 2008 (*Rch* 4/2008), současná výstava přináší ukázky její tvorby především z padesátých až sedmdesátých let minulého století.

RYTMUS PÍSNÍ V OBRAZECH

Hella Guth (1908 Kostelní Myslová –

Postava, kvaš, papír, 40. léta.

1992 Paříž) pocházela z pražské židovské intelektuální rodiny, otec MUDr. Arnošt

Guth (1878–1926) byl specialista na choroby plicní a působil na různých místech v severních Čechách, kam se s ním stěhovala i rodina. Hella od mládí ráda kreslila a při studiu na reálném gymnáziu v Ústí nad Labem se soukromě vzdělávala u výtvarnice Trudy Sandmannové. Otec roku 1926 předčasně zemřel a Hella odešla na uměleckoprůmyslovou školu ve Vídni, kde po tři roky studovala grafiku a malbu. V roce 1929 se vrátila do Československa a začala studovat v ateliéru Williho Nowaka na pražské akademii. Studium však po prvním ročníku přerušila a dala přednost nezávislému životu – po pražských redakcích hledala uplatnění jako kreslička karikatur, reklam, inzerátů a ilustrací pro nejrůznější české i německé noviny a časopisy. V zimě 1932/33 Hella vytvořila svoje první originální grafické dílo – cyklus dřevorezů k deseti písním *Žebrácké opery* Bertolta Brechta a Kurta Weilla, která na ni mocně zapůsobila. Podařilo se jí spojit texty písní s rytmem hudby a obrazovými motivy do působivého celku v kubičujícím stylu art deco. Cyklus vydala v lednu 1933 vlastním nákladem jako grafické album a tímto dílem na sebe poprvé upozornila jako výtvarnice s osobitým stylem a názorem.

Po nástupu Hitlera se Hella Guth angažovala v pomoci levicové německé emigraci v Praze – spolupracovala se satirickým týdeníkem *Simplikus* T. T. Heineho, s Johnem Heartfieldem při přípravě jeho známých koláží, spisovatele Stefana Heyma provázela po Praze a vyprávěla mu příběhy pro jeho povídky, byla rovněž členkou antifašistické divadelní skupiny Studio 34. V létě 1934 poskytla útulek novináři Willimu Bredelovi, který uprchl z německého koncentráku a v jejím ateliéru napsal román *Zkouška*, který byl jedním z prvních svědectví o nacistických zvěrstvech.

Současně se intenzivně zabývala malbou portrétů a zátiší, v nichž se uplatňují prv-

ky dobového křivkového kubismu a metafyzické malby. Po okupaci spolu s přítelem Ottou Eisnerem a skupinou Thomase Manna přešla 4. června 1939 polské hranice, v Katovicích získala vízum a přes Gdyni dorazila lodí do Anglie.

LONDÝN, PAŘÍŽ

V Anglii získala v letech 1942–1943 od československé vlády stipendium a mohla se opět věnovat více malování. Výsledkem byla její první samostatná výstava v červnu 1943 v The Czechoslovak Institute v Londýně, kde vystavila přes třicet prací – převážně surrealistické kresby, akvarely a obrazy, na nichž vytvářela

Bordeaux, kvaš, papír, 1959.

nestabilní figury z různých věcných prvků, které vzbuzují pocity úzkosti, rozkladu a nejistoty, jež sama prožívala na útěku nebo při bombardování v Londýně. V této tvorbě pokračovala ještě několik let po válce, kdy se teprve dozvěděla o smrti své matky v Osvětimi a mladší sestry v Lodži. Surrealistické období Helly Guth tvoří jedno z neoriginálnějších období její tvorby, které se současně stalo předpokladem pro její další vývoj směrem k abstrakci.

V roce 1945 se Hella seznámila s pražským exulantem Frankem Popperem, budoucím teoretikem kinetického umění, kterého si v roce 1947 vzala, a jezdili spolu na kontinent a každý rok trávili dovolenou v Římě a v Paříži. V roce 1951 se Hella do Paříže přestěhovala a roku 1954 získala malý ateliér na dvorku domu Boulevard de Clichy 34, uprostřed nočních lokálů Montmartru, kde žila a tvořila až do své smrti. Zde byla konečně ve správný čas na správném místě. Paříž se po druhé světové válce stala centrem zrodu evropského abstraktního umění a Hella již při první samostatné výstavě v roce 1951 zaznamenala výrazný úspěch.

V roce 1952 ji pařížská galeristka Jeanette Vivet nabídla upořádat výstavu, která měla rovněž značný ohlas a byla počátkem nejúspěšnějšího období její umělecké kariéry. V letech 1954–1959 Hella vystavovala opakovaně v Salonu des réalités nouvelles, v roce 1957 byla uvedena v *Lexikonu abstraktního malířství* Michela Seuphora a v roce 1958 jí byla udělena stříbrná medaile Prix Suisse de Peinture Abstraite a první muzea a galerie začaly kupovat její díla. Vystavovala společně s umělci jako Sonia Delaunay, Marcelle Cahn nebo Nicolas Schöffer a ve spolupráci s kritikem Claudem Rivièreem.

KOSMICKÉ STRUKTURY

Po roce 1948 se postavy na jejích obrazech proměňují do stále abstraktnějších lineárních forem. Její tehdejší práce byly označovány jako lineární nebo geometrická abstrakce – z nich na současné výstavě najdeme obraz *Hlava* (1950) nebo dvě čistě abstraktní prostorové struktury *Věž* a *Město* (1952). V těchto obrazech se figury již zcela ztrácejí v abstraktní kompozici vzájemně se protínajících dynamických linií, které se otvírají do hloubky a současně expandují z plochy obrazu. Právě tato radikální transformace tradičního mimetického zobrazení do nekonečných abstraktních prostor či tajemné struktury atomárních částic se stala působivým výrazem nového prožívání času jako psychofyzického kontinua a nepřetržitého dění, které přinášela poválečná umělecká revoluce.

Od roku 1954 následovalo v tvorbě Helly Guth postupné uvolňování geometrických prostorových struktur a jejich proměna ve volnější malířská gesta a barevné skvrny, nadané vlastní energií. To se projevilo zejména v jejích dynamických pastelech, kde se mohly plně uplatnit její vynikající kreslířské a kompoziční schopnosti. Tyto pastely působí intenzivní barevností, vtahují diváka jemně vibrujícím světlem do svého dění a barevným zářením ho zcela prostupují. Obrazy Helly Guth z tohoto období jsou někdy srovnávány s tašismem a tvorbou umělců jako Jean Bazaine nebo Vieira da Silva.

Když v roce 1958 obdržela stříbrnou medaili Prix Suisse de Peinture Abstraite, napsal o ní Jacques Monnier: „Malba této umělkyně je stejně vášnivá, jako může být Delacroixův obraz. Obrys i forma často vybuchují, neustále unášeny silou a pohybem, které otvírají podivné temné či prozářené propasti. Barevné skvrny

jako by nabývaly tvar a zároveň se roz-pouštějí. Hella Guth se vznešeností vyjadřuje úzkost a s udivující dynamikou ji současně překonává. Maluje bez ohledů na etikety, -ismy, manifesty a stanoviska, aniž by si stanovovala nějaký program,

Hlava, olej na plátně, 50. léta.

maluje s naprostou vášnivostí a radostí z malby a tvoření.“ Její tehdejší obrazy jsou roztroušeny po soukromých i veřejných sbírkách ve Francii, Anglii, USA, Švýcarsku, Německu a Izraeli.

NOVÝ POCIT SVOBODY

Přibližně od počátku šedesátých let se její přístup podstatně změnil. Dosavadní světlé pozadí obrazů se změnilo na temnou plochu, z níž jako z hloubky tmavých vrstev malby nebo chaosu barevných skvrn vystupují opět nejasné náznaky figurace.

Dav I, olej na plátně, 1979.

Z tohoto období pochází také většina obrazů na současné výstavě. Plátna jsou působivou ukázkou osobitě varianty lyrické

abstrakce Helly Guth s živými stopami jejího expresivního malířského gesta. Obrazům dávala nezvyklé názvy, které vzbuzují naši zvědavost a vtahují nás stále hlouběji do jejich neustále proměnlivého dění. Další vývoj přivedl Hellu Guth koncem sedmdesátých let k ještě uvolněnější gestické malbě, jako je tomu na obrazech *Noční dav*, *Lidé ve městě*, *Shromáždění* nebo *Klamné zdání*. Hella Guth stále pokračovala v intenzivní tvorbě a vytvořila rozsáhlý soubor neobyčejně originálních obrazů, jež přináší po více než půlstoletí současná výstava z pozůstalosti umělkyně.

Koncem sedmdesátých let musela Hella Guth kvůli těžké oční nemoci zanechat malování. V roce 1981 začalo nečekaně její nové tvůrčí období, v němž transformovala svoji malbu do média kresby a koláže, která jí poskytovala ještě větší svobodu výrazu v téměř zcela volném prostoru. Tyto práce vystavila poprvé v roce 1986 v pařížské galerii Jacques Barbier.

Na svou tetu vzpomíná její neteř Mariana Rona Servili takto: „Hella byla velká čtenářka, četla bez potíží v originále anglicky, francouzsky, německy, italsky a česky. Ale kniha *Mistr a Markétka* od Bulgakova jí nějak unikla. Když se k ní nakonec už ke konci života dostala, řekla mi: Jsem ráda, že jsem měla možnost si tuhle knihu přečíst. Jsem vděčná, že jsem to stihla. Stálo za to ještě žít! Hella nečetla jen krásnou literaturu, romány, poezii, zajímala ji i zoologie, astronomie a nové vynálezy. Fandila všemu, co by lidem, a hlavně ženám pomohlo zlepšit život. Pamatuji se na diskusi o použití bakterií k čištění odpadní vody. Argumentovala stejně břitce, jako když mluvila o umění. S humorem, ironií a absolutně nad věcí, seděla pohodlně za jakoukoli katedrou.“

V práci pokračovala až do posledních dnů života. Zemřela ve svém ateliéru na Montmartru 16. října 1992 ve věku 84 let. Její dílo se přes všechny dramatické okolnosti jejího života a doby stalo příkladem výjimečně naplněné a objevné umělecké vize. Vyjádřila v ní po válečné katastrofě nový pocit svobody, intenzivního vnímání a prožívání existence, který jí byl nejspíše vlastní po celý život.

ARNO PAŘÍK

Výstava v Galerii Moderna na Masarykově nábřeží 233 v Praze 1 potrvá do 16. dubna 2023, je otevřena denně 10–12, 13–18 hodin.

MANNŮV KOUZELNÍK

O nové knize autora, žijícího střídavě v Čechách a v Německu

Když se mluví nebo píše o Jindřichu Mannovi, dříve nebo později přijde na přetřes informace, že jeho dědečkem je známý německý spisovatel Heinrich Mann a otcem také docela známý český pišící autor Ludvík Aškenazy. Můžete se o tom dočíst mimo jiné i v rozhovoru, který s J. Mannem *Rch* otiskl v březnovém čísle roku 2018. V této souvislosti se dostavuje očekávání, že takto oboustranně zatížený člověk nezůstane jen u filmu, kterému se Mann věnoval zejména v letech emigrace po roce 1968 v západním Německu, ale dříve či později se bude věnovat také literatuře.

A k tomu také došlo. Roku 2008 vydal v nakladatelství Rowohlt knihu *Prag, poste restante*, v níž osobitým způsobem zpracoval složitou historii pražské rodiny Mannů, tj. své matky Leonie (která se po válce provdala za spisovatele Ludvíka Aškenazyho), její matky Marie, roz. Kahnové, jež byla první manželkou německého autora Heinricha Manna a po rozvodu s ním se roku 1933 vrátila do rodné Prahy, aby pak na vlastní kůži zažila nacistickou perzekuci, včetně věznění v Terezíně. Vzpomínky vzbudily velký ohlas a roku 2012 vydalo českou, autorem přeloženou a přepracovanou verzi této knihy (s titulem *Poste restante*) nakladatelství Labyrint. Loni vydalo totéž nakladatelství Mannovu druhou knihu, složenou ze tří novel a nazvanou *Lední medvěd*.

TŘETÍ KNIHA

Na sklonku minulého roku vyšla, opět v nakladatelství Labyrint, autorova třetí kniha, román *Stříbrný kouzelník*. V případě *Poste restante* a do jisté míry i *Ledního medvěda* by se možná dalo ještě hovořit o tom, že v určitém věku se člověk ohlédne za svým životem, původem a osudem a napíše o tom knihu. Zda se jedná o spisovatele, se potom pozná, pokud dotyčný píše dál. A to je případ *Stříbrného kouzelníka*. Navazuje na styl a jazyk předcházejících textů, dokonce se vrací i k tématům už využitým, současně je ale knihou, která do žánru autobiografické literatury nespadá. Je rozdělená do dvou částí, které spojují určité společné detaily a také to,

že jak první z nich, *Stříbrného kouzelníka*, tak druhou, nazvanou *Perský princ*, vypráví po způsobu *Tisíce a jedné noci* nebo také *Obsluhoval jsem anglického krále* jistě Rebece vypravěč, který je i není jeden a týž.

Děj se posouvá a čtenář si říká, není to pravděpodobné, ale konečně, mohlo by to tak být. Vlastně jaképak mohlo, ono to tak je. Nebo bylo? Věřit se tomu úplně nedá, ale na druhé straně, příběh je od toho, aby věci to sebe zapadaly a čtenáře překvapovaly právě tím, že děj najednou pokračuje, i když se zdálo, že už to dál nepůjde. Skutečnost románu není skutečnost zkušenosti, a pokud je přesvědčivá, staví spíš na tom, co autor zná, než na tom, co ví. V knize se poměr mezi zná a ví stále zvětšuje ve prospěch toho prvního, a to způsobuje, že i ty nejkrkolomnější náhody nakonec čtenář vnímá jako přirozené a věří, že tak a nijak jinak se to stalo a muselo stát. Funguje tu to zásadní, co dělá literaturu literaturou, totiž že tato nekřísí skutečnost, ale oživuje možnosti.

Protagonista (nebo protagonisté) *Stříbrného kouzelníka* putuje jako jakýsi lehce melancholický pikaro světem, který je složitý, ale ne zcela nepřehledný. Jsou tu kouzelníci i národní umělkyně, fízlové a estébáci, padesátá léta i ten osmašedesátý, vedoucí někoho do emigrace a jiného do strany, rozmanité kulisy pro mnohé příležitosti. A také ráj, svého druhu ráj, který se ukrývá za berlínskou zdí, o který se člověk může pokusit a dostat se do něj. Občas živý nebo – a to mnohem častěji – až po smrti, jak je to dáno v řádu světa.

Světa vymezeného vinohradskými ulicemi a berlínskou zdí, zadržovanými hranicemi a tramvajovými kolejemi, který přes všechny překážky jistě možnosti poskytuje. Jde o to je oživit. To se Jindřichu Mannovi ve *Stříbrném kouzelníku* podařilo v míře, která možnostem dává zdání skutečnosti. A občas – to je vůbec velká přednost dobré četby – možná i životům nás čtenářů. **jd**

Jindřich Mann: *Stříbrný kouzelník*. Vydalo nakladatelství Labyrint v roce 2022. 286 stran, pevná vazba. Cena 400 Kč.

VŠECHNO ZÁLEŽÍ NA POSLUCHAČI

(dokončení ze str. 7)

Změnil dlouhodobý kontakt se světem chasidů prostřednictvím studia chasidských vyprávění a souvisejících textů něco konkrétního ve vašem životě a názorech?

Ano. Ty zvláštní příběhy docela radikálně změnilý můj pohled na svět. Nikdy nezapomenu na tu chvíli, kdy jsem poprvé otevřel knihu chasidských historek. Seděl jsem venku na lavičce, slunce svítilo a ve vzduchu bylo cítit jaro. Začel jsem se do vyprávění a najednou jako bych přestal vnímat čas a prostor kolem sebe. Jako bych se dostal do stavu lehkého vytržení. A pak najednou všude kolem mě, ale taky někde hluboko ve mně začalo slabounce pršet... A stránky otevřené knihy, nad kterou jsem se nakláníl, se zatřpytily kulatými kapkami...

Bohumil Hrabal říká, že díky chasidským příběhům vnímal maličké, těsně vedle sebe nalepené domky milovaného Nymburka jako chasidský štetl někde v Haliči. Já mám podobnou zkušenost s krajem, v němž bydlím. Díky chasidským příběhům vnímám lesnaté kopce a údolí Posázaví jako krajinu hlubokých karpatských lešů, ze kterých se kdysi vynořil Baal Šem Tov se svým záračným učením. Procházím hustými posázavskými lesy, poslouchám, jak cvrlikají ptáci a vítr šustí v korunách stromů, a mám pocit, že jsem na Podkarpatské Rusi. A že všude kolem mě se tetelí jiskérky svatého světla, prostupující veškeré stvoření...

Co byste čtenářům chasidských příběhů doporučil a před čím byste je případně varoval?

Myslím, že čtenář chasidských příběhů by si neměl chasidy idealizovat. Neměl by si je představovat jako anděly v lidské podobě. Pokud si vytvoří iluzi, že chasidé se při chůzi snad ani nedotýkají země, bude zklamán, a dost možná trpce, až se s nimi setká, třeba někde v New Yorku nebo v Jeruzalémě. Zjistí, že jsou to obyčejní smrtelníci s dobrými i špatnými vlastnostmi.

Ale přes všechnu tu lidskou, někdy až příliš lidskou realitu chasidských pospolitostí bych si dovolil trvat na tom, že chasidské příběhy jsou nadány zvláštním, nepopsatelným kouzlem. Myslím, že se v nich třpytí něco, co není z tohoto světa. **JIŘÍ DANÍČEK**

IZRAEL: Pětasedmdesátiny v rozkolu

Slaví-li stát kulaté narozeniny, bývá to celonárodní věc. Bude to platit i pro Stát Izrael a 75 let od jeho vyhlášení? To je těžké předvídat, neboť atmosféra ve společnosti připomíná barikádu.

Zemí zmitají velké demonstrace. Je to druhá největší vlna protestů v historii státu, a sice po těch z přelomu let 1982/1983. Ale tehdy šlo o vnější téma: zda a jak se Izrael má, či nemá vojensky angažovat v Libanonu. Letos jde o téma ryze domácí, lidé protestují proti vládní reformě justice, kterou značná část obyvatel vnímá spíše jako změnu režimu.

Do této atmosféry společenského konfliktu, odporu prezidenta Jicchaka Herzoga, vojáků prestižních armádních jednotek (záložní letci odmítli nastoupit na cvičení), ale i veteránů (včetně bývalých šéfů tajných služeb) přicházejí 75. narozeniny státu. Od 25. dubna večer, kdy letos začíná 5. ijar, budou pokračovat do 14. května, což je občanské datum vyhlášení Státu Izrael v roce 1948.

STÁLE S BIBIM

Nabízí se srovnání 50. a 75. výročí Izraele. Již to první, v roce 1998, se odehrálo za vlády Benjamina Netanjahua a v době, kdy heslem byl „mírový proces“ s Palestinci. Netanjahu byl zvolen premiérem na jaře 1996 jako lídr pravice a odpůrce dohod z Osla i vzniku Palestinské samosprávy. Leč jako předseda vlády ji akceptoval, ba souhlasil s předáním většiny Hebronu pod její pravomoc.

Byla to doba, kdy se střídaly vlády levice a pravice. Však také „Bibiho“ v roce 1999 vystřídal labourista Ehud Barak. Teprve po druhé palestinské intifádě začal převládat názor, že mírový proces není totéž co mír a že z Palestinské samosprávy nevzejde reprezentace, jež by si mír vzala za svůj program. Izraelští labouristé od té doby ztráceli vliv. Od éry Baraka už nikdy nevyhráli volby a neměli premiéra.

Před 75. výročí Izraele je premiérem opět Benjamin Netanjahu, stal se rekordmanem země v délce vládnutí, ale ve

zcela jiné situaci. V poměrech, kdy se již dvacet let nestřídají vlády pravice a levice, ale kabinet se vytváří spíše podle osobních vztahů těch či oněch politiků a stran k „Bibimu“, jeho způsobu komunikace a spolupráce. Kdy o vládu bojují tábory Bibi a Antibibi. A aby tábor Bibi získal většinu, Netanjahu bere i koalici s partami typu Náboženský sionismus či Židovská síla. S tím, že s jejich pomocí protlačí Knesetem to, co potřebuje.

Je-li něco, co ten model ilustruje, je to Netanjahuova justiční reforma, způsob jejího prosazení (má projít těsnou většinou 63 hlasů v Knesetu) i způsob, jak se proti ní protestuje v ulicích, na náměstích

Izrael před pětasedmdesátí lety. Golanské výšiny 1948, foto Jindřich Marco.

či dálničních nadjezdech. A tento pohyb, ba společenský rozkol dost dobře nemůže atmosféru státního svátku neovlivnit.

V jaké atmosféře se odehrávalo 50. výročí Izraele, zjistíte z 25 let starého Rch. Patřil k ní spor o seriál *Tekuma (Znovuzrození)*, který na události jara 1948 nahlížel i pohledem Arabů. Ministryně spojů Livnatová ho zarazila, neboť prý překrucuje sionismus, ale vedení televizní rady vysílání prosadilo (mělo vysokou sledovanost).

Rok 2023 a 75. výročí se liší. Předmětem zásadního sporu už není primárně bezpečnost země (ve věci hrozby Íránu se shodnou všichni, na mírový proces s Palestinci netlačí skoro nikdo), ale poprvé v historii Izraele je to ryze vnitropolitické téma.

Izrael si vnitřní věci řeší sám. Mezinárodně se řešila bezpečnost (spolupráce

s USA, dohoda s Palestinci z Osla). S reformou justice je tu první domácí téma, jež se začíná přenášet i mimo Izrael, hlavně do velkých židovských komunit v USA a Evropě. Pro ilustraci dvě ukázky.

VYJDE DO ULIC I DIASPORA?

Již v únoru zveřejnili „otevřený dopis přátelům Izraele v Severní Americe“ Matti Friedman, Josi Klein Halevi a Daniel Gordis (viz překlad na straně 3 tohoto Rch). Coby rodilí Američané žijící v Izraeli se obracejí na publikum, které znají. Proto také líčí nástrahy justiční reformy tak, aby to pochopili lidé neznající detaily politického systému v Izraeli, leč obeznámení s politickými systémy Západu.

To, že soudci v Izraeli mají velkou moc, je fakt. Faktem je i to, že v USA jsou soudci vybíráni mnohem veřejněji, političtěji než v Izraeli. Takže když z tá-

boru Bibi zaznívá argument, že tato reforma přiblíží izraelskou praxi té americké, zní to racionálně. Ale přitom vypadává zásadní argument proti. A sice ten, že Izrael na rozdíl od USA nemá psanou ústavu, dvoukomorový parlament ani federální instituce či orgány. Má jen nezávislé soudce.

Jde o systém brzd a protivah, jak tomu říká teorie dělby moci. Ztratí-li soudci v Izraeli svou nezávislost, bude-li možné jejich verdikty přehlasovat v Knesetu, Izrael přijde o svoji de facto jedinou brzdu či protiváhu politiky. Toto je důvod protestů a emocí.

V březnu napsala do listu *Die Welt* článek Gunda Treppová, vdova po rabínu Leu Treppovi. Oba byli rodáky z Německa, ale žili v San Franciscu. Treppová vyzývá „Židovky a Židy v diaspoře“, aby kvůli izraelské justiční reformě vyšli do ulic: „Ať Židé v diaspoře ukážou, že to, co se právě děje v židovském státě, nezradí naše hodnoty.“

Zvláštní atmosféra. Obracejí-li se tito lidé na Židy v diaspoře, hlavně v USA, aby protestovali proti dění v Izraeli, je vidět, že jde o cosi vážného. Ale může to připomenout i v Česku oblíbené „žalování do Bruselu“. Takto si atmosféru před 75. výročí Izraele představoval asi jen málokdo.

ZBYNĚK PETRÁČEK

PROGRAM ELIZA ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Joseph Weizenbaum se narodil v Berlíně do rodiny židovského řemeslníka. Když mu bylo dvanáct, odjeli z nacisty ovládnutého Německa, kde byli Židé stále silněji utlačováni, do Ameriky. Tam Joseph vystudoval matematiku a sloužil v armádě. V padesátých letech byl mezi těmi, kdo počítače – obří sálová monstra, jiné tehdy nebyly – „učili“ i něčemu jinému než jen počítání. Pracoval například v týmu firmy GE, který vytvořil první automatizovaný systém na zpracování šeků. Ten přinesl takový skok v efektivitě evidence plateb, že umožnil objednavateli Bank of America zavést první kreditní karty. V roce 1964 odešel na

vyhlášenou technickou univerzitu MIT. A už během prvních dvou let na univerzitě vytvořil program, který se zapsal do historie IT. Umožnil něco na tu dobu šokujícího: psát si s počítačem přirozeným jazykem (nikoli programovacím, či dokonce strojovým kódem) a vést dialogy, které dávají smysl. Weizenbaum s využitím svého programovacího jazyka SLIP orientovaného na hierarchické seznamy vytvořil systém, který vyhledával klíčová slova podstatná pro daná témata a z pasáží, kde se vyskytovala, sestavil odpovědi. A uměl také obecnými frázemi zakamuflovat, když byl zcela mimo. Weizenbaum program nazval Eliza podle postavy Lízy (v originále Elizy) Doolittlové ze Shawova *Pygmalionu*. (Hospodářské noviny, 3. 3.)

■ V Ústí nad Labem se v roce 1895 narodil jeden z vůdčích umělců nového realismu dvacátých let, židovský malíř a tanečník Ernest Neuschul. Portrétoval Tomáše Garrigua Masaryka i Edvarda Beneše a dlouhé roky vystavoval svá díla po celém světě. Souběžně s malířskou tvorbou také vystupoval se svojí první manželkou Lucií Lindenmannovou jako javánský tanečník pod jménem Jogataru. S exotickými tanci spolu za pět let projeli desítky zemí. Po nástupu Hitlera k moci v roce 1933 se Neuschul vrátil z Berlína do rodného Ústí. Stalo se tak rok po jeho jmenování profesorem na berlínské univerzitě umění. Jelikož byl Žid, nacisté jeho obra-

zy z autorských výstav zabavili a ničili. Přišel také o profesuru, stal se předsedou Svazu přátel Sovětského svazu, kam byl také pozván, aby zde pracoval a vystavoval. Na malířské akademii v Charkově získal profesuru a s rozumným autorským odstupem od oficiální propagandy maloval dělníky, hutníky a revolucionáře. Po dvou letech však Sovětský svaz nedobrovolně opustil, protože i tady se začaly prosazovat protizidovské nálady. Neuschulova rodina pak musela v březnu roku 1939 utéci před fašismem i podruhé, tentokrát do Anglie. Zemřel v roce 1968. Dodnes zůstává opomíjenou osobností českého malířství meziválečného období.

Některá jeho díla jsou k vidění v ústeckém muzeu. (ČRO Sever, 7. 3.) ■ Nepsaným favoritem letošního jubilejního 25. ročníku Dobré knihy se zprvu jevil titul Kateřiny Tučkové *Bílá Voda*, který koncem roku posbíral řadu ocenění – od Knihy roku LN i Deníku N, Státní ceny za literaturu po Nejprodávanejší knihu roku. Nakonec se musel spokojit s druhou příčkou. O celou koňskou délku ho porazily *Chasidské příběhy* od religionisty Pavla Hoška. Čím si to sám autor vysvětluje? „Možná tím, že literatura vycházející z chasidského prostředí je českému srdci odjakživa blízká. Chasidské hnutí vzniklo nedaleko našich východních hranic. Český čtenář chasidských příběhů mívá při čtení pocit, že to prostředí vlastně důvěrně zná.“ (Katolický týdeník, 7. 3.) ■ O dějinách Židů na Moravě se mohou nově dozvědět návštěvníci v Moravském židovském muzeu Malý Mehrin. Najdou jej ve Vídeňské ulici v Brně. Oficiální otevření se konalo minulý týden. Je prozatímní variantou připravované budovy od japonského architekta Kenga Kumy. Model a vizualizaci Mehrinu si mohou lidé prohlédnout v prostorách Malého Mehrinu. Návštěvníci se mohou těšit na přednášky, setkání, bese-

dy, výstavy i programy nejen pro děti. Muzeum otevřela výstava *Nositelé paměti*, která lidem přibližuje příběhy Židů na Moravě. „Její nedílnou součástí jsou videa se svědectvím. Aby lidé pochopili, o čem výstava opravdu je, musí si je poslechnout,“ řekl autor Martin Šmok. Ve čtvrtek se pak zájemci mohou zúčastnit besedy s Kathi Diamantovou, která mapuje lásku spisovatele Franze Kafky k Doře Diamantové. (Moravský týdeník pro Vysočinu a jižní Moravu, 8. 3.) ■ Po válce vytvořil Saša Rašilov hned několik významných rolí ve vynikajících filmech. Zmínit musíme určitě historickou komedii Otakara Vávry *Nezbedný bakalář*, válečné drama *Uloupená hranice* režiséra Jiřího Weissse z roku 1947, zapomenout samozřejmě nemůžeme ani na skvělou komedii *Hostinec „U Kamenného stolu“*, kde si zahrál nešťastného podváděného Tatruže, a perfektní byl také jako nervní úředník v komedii Josefa Macha *Rodinné trampoty oficiála Tříšky*. Že opravdu není jenom komik, prokázal – již poněkolkáté – v tragické roli Žida Mošelese trpícího během holokaustu v dramatu Alfréda Radoka *Daleká cesta* z roku 1948. Radok Rašilovovi nabídl i další velkou roli, tentokrát ve snímku *Divotvorný klobouk* z roku 1952. (Sedmička Retro, 15. 3.) ■ Seznámit školou povinné děti s bohatou historií Chebska a posílit jejich hrdost na to, že jsou součástí regionu, kde se psaly dějiny. To je cílem edukačních lekcí a workshopů, které na chebské radnici připravuje tvůrčí skupina Poklady starého Chebu ve spolupráci s herci Zápaadočeského divadla Cheb. Jeden z naučných programů se týká chebských Židů. „Žáci nahlédnou do historie židovské komunity od středověku až po 20. století. Dotkneme se nejznámějšího židovského pogromu a připomeneme i události, které se zde staly později. Připravujeme divadelní scénky, hry nebo diskuse na dané téma. Děti budou součástí děje. Zažijí řadu událostí na vlastní kůži a dozvědí se, jak mohly obyvatele města ovlivňovat. Lekci na téma Židů na Chebsku s názvem Byt (1350–1948) budeme nabízet od dubna, a to pro skupiny žáků druhého stupně základních škol,“ uvedl lektor Daniel Čihák. (MF DNES, 20. 3.)

(jd, ilustrace Jiří Stach)

NIGUN DVORY KALCHHEIM

V neděli večer 28. švatu 5783 (19. února) byla na hřbitově v Sanhedrii (Jeruzalém) po dlouhé nemoci pohřbena rabanit Dvora Kalchheim, vdova po rabi Uzi Kalchheimovi zcl. Jejich dva synové, rav Menachem a rav Ami, a dvě jejich sestry a vnoučata oznámili tuto smutnou zprávu veršem z Žalmu 104, 29. V překladu Viktora Fischla: *Když skryješ tvář svou, budou vyděšeni. A zbavíš-li je dechu, umírají a vracejí se každý ve svůj prach.*

K tomu rodina jen dodala, že „skončil nápěv jejího života, a očištěna utrpením, vystoupila její duše ve svatosti a ryzosti“.

Ačkoli se paní Dvora, pokud je mi známo, nevyznaovala zpěvem, stejně bych pro její život nic výstižnějšího než melodii nevymyslel, a jsem jim za to vděčný. Rabi Nachman z Braclavi říkal, že má každá travička svůj jen pro ni charakteristický nápěv (*nigun*), který volá po tom, aby byl vyslyšen a vyzpíván. Mínil tím různé se opakující základní melodii, již bychom mohli alespoň občas zaslechnout i u lidí, něco jen těžko postižitelného slovy, co také zažíváme, aniž si to uvědomujeme. Je vratná jako charakteristika jedinečné duše, promítající se do slov, pohledu, v pohybech, mimice a v řeči. A v tisíci dalších detailů, které jsou náhle tu, všechny naráz, jako momentka, jež celý ten nigun shrne v jedno.

Paní Dvora pocházela z charedi rodiny, pro niž by bylo nepředstavitelným neštěstím, kdyby se provdala za sekulárního Žida, natož za sionistu, a navíc ještě zbožného! Předpokládám, že ani ona o tom jako poslušná dcera nensila, ale přesto si za svého celoživotního druhu zvolila mladého rabína, zbožného sionistu, jenž dostal smichu od zakladatele ješivy Merkaz harav, syna Abrahama Jicchaka Kuka, a měli spolu pět zbožných sionistických dětí. Jedna z dcer již na pohřbu své matky nemohla být, protože předčasně zemřela. Po úmrtí rava Uziho byla její smrt druhou těžkou ranou, jež i pro mne rozezněla nigun její duše. Obě rány nesla nejen statečně, bez výčitek, ale s vědomím, že taková je pravda, a naším údělem je ji respektovat.

Smím-li to vůbec říkat, byl nosnou melodií jejího života většinou mlčenlivý odstup ke všemu, co zavánělo ideologií. Neměla jej potřebu sdílet s někým cizím, ale byla loajální vůči světu, do kterého se přidala a s nímž možná v lecčems ne-

souhlasila. V době, kdy jsem byl v Jeruzalémě žákem jejího manžela a dokud jsem byl sám, mi zdarma poskytovali pokojík v suterénu a byl jsem i častým strážníkem u jejich stolu, přesto mi nemohly uniknout její námitky k plánům rava Uziho, které po mé přípravě vyústily v jeho aktivní pomoc při obnově židovské komunity v Čechách, a hlavně v Praze. Na to, čeho se bojím, jsem přišel

Foto rodinný archiv.

až později, když jsem se dozvěděl, že policie s oblibou stíhá ortodoxní rabíny pro nepřiznané příjmy získané v diaspoře, nebo přímo za úplatky jak doma, tak venku při usnadňování giurů. Samozřejmě věděla, že jeho pohnutky byly čisté, ale bála se, že se do něčeho zaplete a bude ho, nedej Bože, za to stíhat policie. Tehdy jsem si vážil rava Uziho, že nepodléhá jejímu vlivu, ale později, když jsem se dozvěděl, že touha po výdělku, ale ani místní politika nečiní rozdíl mezi nečistým a čistým, jsem obdivoval její věrnost.

A po mně další a další ještě mladší lidé, než jsem byl tenkrát já, kteří přijíždějí do Izraele studovat, poznávat nebo se chystali na alija a zůstávali tam, všichni u ní i po smrti rava Uziho nacházeli pomocnou ruku a praktické rady. Hlavně však příklad ženy, jejíž víra není založená na něčem, co naše Torat emet, učení

pravdy, nikomu neslibuje. Řada z nich žije se svými rodinami už v Izraeli a nepochybují, že ji doprovodili na její cestě až nakonec. Vlastně mi paní Dvora připomíná Židovku Naomi, jež získala úctu a lásku Moabitky Rút, své ovdovělé snachy, protože před ní nezastírala těžké rány, které od pravdivého Boha utrpěla.

Asi je to tak, že to, co její děti pojmenovaly jako nigun její duše, je tajemstvím každého z těch, kteří nosí své já vepsané do všeho, čím je, a takových lidí není mnoho. Ale to by nám přece nemělo bránit v tom, abychom ten nigun vícekrát nezaslechl, protože paní Dvora zemřela. Proč by ta melodie měla kdy skončit? Stačí se podívat na fotografii, kde ještě živá stojí se svými drahými, a hned se mi připomene, když mi udělala snidani a sedla si na protější židli. Věčná škoda, že už si nepamatuji, co říkala, ale musil jsem ten nigun zaslechnout, když mi ho teď připomněli. Pravděpodobně však přepokládali, že každý, kdo porozumí jejich žalu, zná i následující 30. verš: *Tvíj duch se snese k nim a stvoření jsou znova. Tak i tvář Země obnovuješ.*

Buď požehnan Bůh pravdy.

EFRAIM K. SIDON

* * *

Před půlstoletím, **15. dubna 1973**, zemřel v kalifornském Berkeley právník **HANS KELSEN**. Narodil se 11. října 1881 v Praze v židovské, německy mluvící rodině. Otec Adolf pocházel z Haliče, maminka Auguste z Jindřichova Hradce. Roku 1884 se rodina odstěhovala do Vídně. H. Kelsen vystudoval práva na univerzitách ve Vídni, v Heidelbergu a Berlíně; v letech 1919–1929 byl profesorem ústavního a správního práva a právní filosofie, od roku 1920 přisedícím ústavního soudu ve Vídni. Po rozpadu Rakouska-Uherska byl pověřen, aby navrhl ústavu nové rakouské republiky. Kelsen je pokládán za otce pojetí práva jako systému nezávislého na politice či náboženství, zasloužil se o ústavní zakotvení principu dělby moci jako základního pilíře demokratického právního státu a o model ústavního soudu a přezkumu, jenž se dostal do ústavy rakouské i československé.

Po nástupu nacismu k moci odešel do Ženevy, v letech 1934–1938 působil na pražské Německé univerzitě. Roku 1940 se mu podařilo emigrovat do USA. Krátce působil na Harvardu, od roku 1944 pracoval na Kalifornské univerzitě v Berkeley (více viz *Rch* 9/2021). am

**Martin Groman
KRIEGL.**

VOJÁK A LÉKAŘ KOMUNISMU

■ Václav Havel ve svém eseji o Františku Krieglovi v roce 1988 napsal, že by jednou měla vzniknout kniha, díky níž by lidé pochopili, že tu byli i komunističtí politici, kteří byli normálními čestnými a odvážnými lidmi, byť třeba tragického osudu. Právě taková je nová monografie, díky níž má širší veřejnost poprvé možnost poznat v celistvosti příběh Františka Kriegla.

V očích široké veřejnosti je Krieglovo jméno spjato s jeho statečností a ctí, kdy v srpnu 1968 jako jediný politik odmítl podepsat tzv. moskevský protokol, jímž se legalizovala sovětská okupace Československa. Životní osudy tohoto komunisty, lékaře a vojáka na několika frontách druhé světové války jsou ovšem o něco spletitější a tragiku jim dodává například jeho přímý podíl na vzniku Lidových milic v únoru 1948. Autor si neklade ambici jednoznačně rozsoudit spor o Kriegla, nabízí však kontext životních peripetií, rozhodnutí a postojů, které jejich nositele opakovaně přiváděly spíše do problémů než na politické a společenské výsluní.

Vydalo nakladatelství Paseka roku 2023. 608 stran, dop. cena nakladatele a distributora 399 Kč.

Joshua Rubenstein

STALINOVY POSLEDNÍ DNY

■ Strhující kniha spisovatele a odborníka na disent v Sovětském svazu Joshuy Rubensteina nás zavede do reality druhé poloviny roku 1952, do posledních měsíců diktátorské vlády sovětského vůdce Josifa Vissarionoviče Stalina. Ocitneme se v době vzrůstajícího napětí mezi Východem a Západem a vystupňovaných represí uvnitř SSSR. Politické procesy a antisemitské kampaně jsou v tomto období nedílnou součástí Stalinovy vražedné politiky. Stalinův náhlý kolaps a následná smrt v březnu 1953 byly nejen dramatické, ale staly se také impulzem ke společenským a politickým změnám. Rubenstein ve své knize popisuje poslední měsíce Stalinova života, odkrývá dosud neznámé okolnosti jeho kolapsu a sleduje vývoj sovětských a mezinárodních událostí po jeho smrti. V novém světě ukazuje politické soupeření Beriji, Malenkova, Chruščova a dalších soudruhů. S odstupem sedmdesátí let lze konstatovat, že Stalinova smrt a události s ní spojené patří k zásadním milníkům v dějinách 20. století.

Vydalo nakladatelství BETA Dobrovský v Praze roku 2023. Z angličtiny přeložila Petruška Šustrová. 336 stran, dop. cena 399 Kč.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

Tabulka Ze ha-šulchan, druhá polovina 18. století.
Z genizy synagogy v Luži. Archiv ŽMP.

Bronislava Volková

PODOBY EXILU V ŽIDOVSKÉ LITERATUŘE A MYŠLENÍ

■ Knihu s podtitulem *Střední Evropa ve dvacátém století a odchod do Ameriky* pojala její autorka – básnířka, překladatelka, esejistka, sémiotička a emeritní profesorka Indiana University, editorka česko-anglické antologie české poezie – jako mnohovrstevnatou knihu o exilu. Volková kombinuje analýzy převážně židovských autorů střední Evropy, sleduje jejich pouť z Východu na Západ, soustřeďuje se na podoby vnitřního exilu a mnoho dalších aspektů ztráty domova. O rozmanitosti hledisek autorčina zkoumání vypovídají už názvy kapitol: Exil jako vyhnání a putování; Exil jako vzdor a morální postoj; Exil jako úzkost a bezděčná paměť; Exil jako ztráta identity atd. Kniha vyšla poprvé anglicky roku 2021 a patří k 343 titulům z celého světa zpřístupněným na internetovém programu Open Access.

Vydalo nakl. Pavel Mervart roku 2022 v Červeném Kostelci. 138 stran, dop. cena 152 Kč.

Iva Steinová, Petra Vladařová

HISTORIE RODINY BROCK/BROK

■ Do sborníku *Vodňany a Vodňansko* 12/2022 zařadili editoři i stať Ivy Steinové a Petry Vladařové o židovské rodině Brock/Brok z Vodňan ve světle dochovaných náhrobků a písemných pramenů. Autorky shromáždily v archívech a matrikách veškeré dostupné informace o historii této rodiny od 17. století až k jejich posledním členům, kteří zahynuli během šoa. Text je doplněn řadou fotografií a graficky krásně zpracovaným rodokmenem.

Vydalo Městské muzeum a galerie ve Vodňanech roku 2022, kde lze sborník zakoupit.

NEVIDITELNÉ SYNAGOGY V BOSKOVICÍCH

■ Do 25. června je v Židovském obecním domě v Boskovicích (Bílková 7) přístupna výstava Štěpána Bartoše z jeho cyklu *Neviditelné synagogy*, v němž pracuje se snímky míst, kde stávaly synagogy, které byly zbořené po druhé světové válce. Do fotografií těchto lokalit Bartoš vrývá obrysy již neexistujících svatostánků, vrací tam „neviditelné synagogy“ (rozhovor s autorem viz *Rch* 10/2022).

Více o boskovickém Židovském obecním domě, opraveném v rámci projektu revitalizace židovských památek v ČR, viz www.desethvezd.cz. Všechny rekonstruované objekty Deseti hvězd se v dubnu opět otevírají veřejnosti.

TAJEMSTVÍ PŮDY V PLZNI

■ Západočeské muzeum v Plzni a Židovské muzeum v Praze zvou na výstavu *Tajemství půdy – Poznejte výjimečné nálezy z českých a moravských synagog*. Výstava představuje odložené a poškozené předměty židovského kultu (či jejich zbytky), které se z úcty k Božímu jménu nesměly vyhazovat, ale byl pro ně vymezen zvláštní prostor (geniza), většinou na půdách synagog. Pracovníci ŽMP se průzkumu geniz věnují od devadesátých let 20. století, našli již na 3000 předmětů, které se po opravě prezentují veřejnosti (roku 2022 v Regionálním muzeu v Chrudimi a v synagoze v Luži).

Nová výstava akcentuje nově restaurované nálezy ze západočeských geniz a doplňuje je o předměty z dalších synagog z našeho území. Výstava v Západočeském muzeu v Plzni potrvá **od 5. dubna do 25. června**. Více informací na www.zcm.cz.

OR BAREKET NA ŽIŽKOVÉ

■ Kontrabasista Or Bareket se začíná řídit k nejzajímavějším současným izraelským jazzovým interpretům a skladatelům. S americkým kvartetem představí **24. dubna** od 19.30 v pražském Atriu repertoár nového alba *Sahar*, jež zkomponoval během lockdownu.

Při českém turné ho doprovázejí finalista soutěže Institutu Theloniousa Monka saxofonista Godwin Louis, pianista Jeremy Corren a citlivá a přemýšlivá bubenice Savannah Harris.

Na pražský koncert kvarteta navazují další dvě představení v ČR: **25. dubna** v jazz & blues klubu U Bílýho černocho (Boženy Němcové 2942) v České Lípě a **26. dubna** v PETROF Gallery (Na Brně 2136/4) v Hradci Králové. Vstupenky lze zakoupit na www.jmw.cz.

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

(Maiselova 18, velký sál)

Káva o půl čtvrté

■ V úterý **25. dubna** přijdou na Kávu manželé **Adéla a Petr Pokorní**. Poznali se při expedici v súdánské poušti, spojuje je akademická kariéra a neobvyklý obor: archeobotanika. Zabývají se vyhledáváním a vyhodnocováním rostlinných zbytků, z nichž je možné zjistit, jaké rostliny lidé v pravěku a středověku pěstovali či sbírali. Kavárna je otevřena od 14.30, program začíná v 15.30. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

ODBOR PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽMP

Židovské muzeum v Praze zve v dubnu na následující pořady:

■ 3. 4. od 18.00: **Tragický osud rodiny Davida Weinstaina**. Vizionářský podnikatel David Weinstein nechal v Opavě ve dvacátých letech 20. století zbudovat architektonicky unikátní obchodní dům, největší v tehdejším Československu. Nástup nacismu však přinesl jemu a jeho rodině mimořádně tragický osud. Přednáška Václava Hájků je součástí cyklu *Čeští židovští podnikatelé přelomu 19. a 20. století*. Koná se v auditoriu, Maiselova 15, P 1; vstup volný.

■ 16. 4. od 10.00: **Nedělní dílna pro rodiče s dětmi: Lviček Arje slaví Pesach**. Děti si vyslechnou dávný příběh, který si každý rok připomínáme na svátek Pesach. Ani tentokrát nebudou chybět tradiční dobroty, o Pesachu děti s Arjem ochutnají nekvašené chleby macesy a charoset. Koná se ve dvoře Maiselova 15. Vstupné 90 Kč. Prohlídka: Klausová synagoga.

■ 18. 4. od 19.00: **Koncert hudebního uskupení Krása Quartet**. Při příležitosti Jom ha-šoa ve ha-gvura (Dne památky obětí šoa a hrdinství) uvede kvartet skladby Hanse Krásky a Pavla Haase, dvou vynikajících skladatelů, kteří byli zavražděni během v Osvětimi. Vstupenky lze zakoupit v předprodeji v Informačním centru muzea (Maiselova 15), v síti Prague Ticket Office a na webových stránkách ŽM (www.jewishmuseum.cz). Maiselova synagoga, Maiselova 10, P 1. Vstupné 230 Kč/150 Kč.

■ 19. 4. od 19.00: **Česká premiéra filmu Zygjelbojmova smrt**. Film Ryszarda Brylského natočený podle skutečné události líčí osudy polského židovského politika Szmuly Zygjelbojmy, který 12. května 1943 spáchal v Londýně sebevraždu. Příběh je vyprávěn z perspektivy mladého britského novináře Adama (Jack Roth), jenž si podobně jako většina lidí západního světa neuvědomoval, jak obrovskému zločinu na východě tehdejší Evropy dochází. Film je uveden při příležitosti 80. výročí povstání ve varšavském ghettu ve spolupráci s Pol-

KULTURNÍ POŘADY

Roman Vishniac: Židovský chlapec z Krochmalné ulice v předválečné Varšavě, 1934–1938.

ským institutem v Praze a Městskou knihovnou v Praze a pod záštitou Federace židovských obcí v ČR. Malý sál Městské knihovny v Praze, Mariánské nám. 1, Praha 1. Film s českými titulky trvá 86 min., není vhodný pro děti do 12 let. Vstup volný, nutná rezervace na tel. č. 220 410 410 nebo e-mailu praga@instytutpolski.pl.

■ 20. 4. od 19.00: **Prezentace knihy Deník Věrky Kohnové**. Osud dvanáctileté Věrky a jejího deníku představí spisovatelka Jana Poncarová a historik a archivář Jiří Sankot. Součástí večera bude vystoupení dětského sboru pražských Lauderových škol. Maiselova synagoga. Vstup volný.

■ 24. 4. od 19.00: **Vernisáž výstavy Svobodní, nebo uvěznění?** Výstava izraelského fotografa a hudebníka Nachiho Weisse se věnuje mladým lidem, kteří se rozhodli opustit ultraortodoxní židovskou komunitu v Jeruzalémě a vybudovat si společenství s vlastním pohledem na svět. Weiss představí i vlastní autorské skladby. Výstava se koná v prostorách OVK (Maiselova 15) bude ji možné zhlédnout od 24. dubna do 30. června. Vernisáž se koná v Maiselově synagoze.

■ 25. 4. od 18.00: **Bílkův Mojžíš před Staronovou synagogou**. V roce 1937 byla před Staronovou synagogou odhalena Bílkova socha *Mojžíš*. Dílo čekal ve válečných a poválečných letech pohnutý osud. Přednáška historika Martina Jindry. Auditorium, Maiselova 15. Vstup volný.

DVOJÍ ZÁKON

■ Ve dnech **12., 14. a 16. dubna** od 20 hodin se v Libeňské synagoze koná představení *Dvojí zákon*, divadelní inscenace podle biblického apokryfu Karola Sidona. Jedná se o rozhlasovou hru inspirovanou evangeliem a texty Nového zákona, již autor napsal roku

1968. Stejně jako v esejistických pracích pojímá Sidon život Ježíše Krista polemicky a originálním způsobem, ovlivněným tehdejší dobovou atmosférou. Její adaptaci pro divadlo provedl student režie DAMU Eliáš Gaydecka; dramaturgie Ondřej Kulhavý; účinkují Eva Salzmanová, Tomáš Weisser Samuel Toman, Viktorie Hrachovcová, Barbora Bolíková. Projekt podpořila Nadace ŽOP. Vstupenky lze zakoupit přes portál Boom.

UVEDENÍ DÍLA ANNE FRANKOVÉ

■ Ve čtvrtek **13. dubna** se od 18. hodin koná ve foyer Divadla Na Zábřadlí v Praze prezentace *Souborného vydání* díla Anne Frankové. Uvádí Adam Drda, o knize promluví její překladatelka Magda de Bruin Hübllová.

KONCERT K 80. VÝROČÍ POVSTÁNÍ V GHETTU

■ Ve čtvrtek **20. dubna** od 18.30 pořádá Polský institut v Praze ve spolupráci s Velvyslanectvím Polské republiky v Praze, ŽMP a pod záštitou Federace ŽO v ČR koncert u příležitosti 80. výročí povstání ve varšavském ghettu. Koncert přenese posluchače do válečné Varšavy, kde před holokaustem žila druhá největší židovská diaspora na světě (po New Yorku). Do někdejší Severní čtvrti nahlédneme prostřednictvím hudby polsko-židovských skladatelů: Władysława Szpilmana a Mieczysława Weinberga.

Do programu jsou zařazeny i dva žaložpěvy: *Aus Liebe* J. S. Bacha a *Nigun* E. Blocha. Účinkují: flétnistka Ania Karpowicz a klavírista Mischa Kozłowski.

Koná se v prostorách Velvyslanectví Polské republiky (Valdštejská 8, Praha 1). Prosíme o rezervaci na tel. č. 220 410 410 nebo adrese praga@instytutpolski.pl.

PŘEDSTAVENÍ E. ŽURAKOWSKÉ

■ Polská performerka Ewa Żurakowska vytvořila projekt podle knihy *Denní dům, noční dům* nobelistky Olgy Tokarczukové, za něž byla nominována na Cenu Thálie 2021. **26. dubna** se v kavárně Božská lahvice (Bílková 122/6, P 1) uskuteční premiéra jejího představení podle textů Bruna Schulze.

GUIDO OPPENHEIM

■ Muzeum ghetta připravilo výstavu děl lucemburského malíře Guida Oppenheima, který byl v červenci 1942 deportován do terézinského ghetta a během měsíce zahynul. Bylo mu osmdesát let a měl za sebou úspěšnou uměleckou dráhu, angažoval se také ve Spolku pro umění na školách. V Terézíně jsou do **12. června** k vidění jeho poklidné krajiny a portréty a současně je popsán průběh holokaustu v Lucembursku.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Česká školní inspekce:** Na konci ledna se po sedmi letech uskutečnilo pravidelné šetření České školní inspekce. Inspekční zpráva je ke stažení na stránkách školy. Výsledky šetření byly pro školu příznivé: „Prioritou vedení organizace je v souladu s filozofií školy vytvářet podnětné vzdělávací prostředí pro všechny děti a žáky, poskytovat kvalitní všeobecné vzdělávání obohacené o židovskou tematiku a přispívat k posílení české židovské komunity. Zdařilému uskutečňování vytyčených cílů napomáhá respektující přístup vyučujících v průběhu vzdělávání, realizace rozmanitých školních i mimoškolních aktivit a projektů napříč vzdělávacími stupni i oblastmi a různé formy spolupráce se zákonnými zástupci dětí, žáků i širší židovskou komunitou, zahrnující širší spektrum spolkové činnosti.“

Navzdory tomu, že návštěva „inspekce“ je pro školu vždy významnou a leckdy i náročnou událostí, je zřejmé, že se České školní inspekci stále víc daří nejen působit jako kontrolní orgán, ale i jako orgán poradní a podpůrný.

■ **Temný únor:** Naši studenti se spolu s pedagogem Jiřím Ratajíkem zúčastnili názorového fóra Temný únor, kde si vyslechli krátké referáty celé řady zajímavých lidí na téma „únor 1948“. Mimo jiné měli účastníci možnost setkat se s Petrem Pithartem.

■ **Památník ticha:** Tři naše studentky se aktivně zúčastnily i tradiční vzpomínkové události Památníku ticha – koncertu pro tzv. terezínský rodinný tábor, který se konal dne 8. března v Památníku ticha v Bubnech.

■ **Přednáška Jiřího Janáka:** Škola nadále zve přímo do výuky odborníky nejrůznějších oborů. V tomto školním roce již podruhé školu navštívil egyptolog Jiří Janák. Tentokrát měl přednášku na téma „zvířata ve starověkém Egyptě“, již se zúčastnili dohromady šestřáci s kvintány.

■ Čekají nás pesachové prázdniny, státní přijímací zkoušky na gymnázium a písemné maturity. Přejeme všem hodně sil!

ip

PESACH 5783

■ Macesy a macesová moučka jsou v prodeji v košer obchodě v Židovské radnici (Maiselova 18, Praha 1). Přijďte si koupit i další pesachové zboží, jako jsou sušenky, buchty, bamby, čaje a samozřejmě víno, maso a sýry. Otevírací doba obchodu: **2. 4.– 4. 4.:** 10–18 hodin; **5. 4.:** 10–16 hodin, pak až **11. 4.:** 10–16 hodin a **14. 4.:** 10.30–15 hodin.

Sedery se konají tradičně v jídelně Šalom v Židovské radnici. První seder se koná **5. dubna** od 20.05, vede ho rabín K. E. Si-

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

don; druhý seder pak **6. dubna** od 20.15 a vede ho rabín D. Peter. ■ **Cena:** členové ŽOP dospělý/student, senior: 415 Kč/230 Kč; členové FŽO 480 Kč/260 Kč; turisté a nečlenové 1400 Kč/650 Kč (děti). Rezervaci na sedery pošlete na e-mail restaurace@kehilaprag.cz nebo volejte na tel. číslo 224 800 806. Plaťte v restauraci nebo převodem na účet 117323903/0300.

PROJEKT KROKUS

■ Projekt Krokus realizuje irská organizace Holocaust Education Ireland ve spolupráci s Oddělením pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze (OVK ŽMP). ŽMP koordinuje aktivity projektu na našem území již řadu let, letošní školní rok je podpořen prostředky Evropské unie.

Podstata projektu spočívá v tom, že školám po celé Evropě jsou zasilány cibulky krokusů, které si pak žáci a studenti zasazují na pozemcích školy nebo své obce. K tomu mají připravené metodické materiály, jež vysvětlují historický kontext a umožňují propojit aktivitu sázení s výukou o lidských právech či s výkladem o druhé světové válce.

Smyslem projektu je připomínka jednoho a půl milionu židovských dětí a tisíců dalších dětí, jež zemřely během šoa. Žlutá barva krokusů připomíná Davidovu hvězdu, již byli Židé nuceni během nacistické vlády nosit. Krokusy se rozesílají v září, aby v ideálním případě začaly kvést kolem Mezinárodního dne památky obětí holokaustu (27. ledna).

V ČR je projekt realizován Židovským muzeem v Praze. Letos se přihlásilo rekordní množství škol a vzdělávacích center, přes tři sta. Následně bylo objednáno 23 tisíc cibulek krokusů. Slavnostní zahájení projektu proběhlo v Hotelové škole Poděbrady, kde studenti 3. D pod vedením Mgr. Daniely Valentové zasadili cibulky a s lektorem OVK ŽMP absolvovali vzdělávací program.

Školy zaslaly z průběhu sázení fotodokumentaci, která je s jejich svolením uveřejněna na Facebooku Židovského muzea v Praze. Projekt Krokus nabízí konkrétní možnost, jak přiblížit tematiku šoa mladým lidem a zvyšovat tak povědomí o nebezpečích diskriminace, předsudků a fanatismu.

(jt)

EXPOZICE PRO 21. STOLETÍ

(dokončení ze str. 11)

Důležité jsou také stolpersteiny, kdy děti pracují na příbězích obětí šoa, a nesmím zapomenout na naše dobrovolníky. Jsou to lidé, kteří sem přišli prostřednictvím německé organizace ASF, studenti, kteří tu působí jako německy mluvící lektori ve vzdělávacím oddělení v rámci své civilní vojenské služby, a stává se, že se pak historii šoa dál věnují. Do památníku jezdí také studenti na individuální stáže, které si domlouvají jednotlivá oddělení. Věříme, že je Terezín osloví a promítne se do jejich budoucí práce.

Žil jste a studoval deset let v Izraeli. Co vás už tehdy v souvislosti s holokaustem zajímalo?

Pro mě byly důležité příběhy lidí, které jsem tam potkával. Tehdy v devadesátých letech jim bylo kolem šedesáti a byli velmi aktivní a zajímaví. Rád jsem poslouchal nebo četl a později i zaznamenával jejich vzpomínání: utkvěli mi určitě Jan Bachrich, Manka Alterová, Ruth Elias z Bejt Jicchak, Ester Ringelová z Haify. Imponovala mi jejich zkušenost s hrůzou, kterou prošli, v kombinaci s jejich tehdejší každodenním životem, jejich činorodostí – že jsme pak zašli na trh nebo na pláž, že ten člověk třeba vyprávěl nějaký vtíp...

Které muzeum druhé světové války vás osobně zaujalo tak, že byste se jim chtěl inspirovat?

Mně se hodně líbilo Muzeum konference ve vile ve Wannsee, tedy přímo v domě, v němž se roku 1942 konala konference o konečném řešení. To je zajímavá moderně pojatá expozice, která myslí i na praktické potřeby současného návštěvníka. Terezín je opravdu jedinečný, na rozdíl od mnoha jiných muzeí na neautentických místech skutečně máme genius loci, v tomhle se Terezínu nevyrovná ani Jad vašem.

Nechtěli bychom jít tím směrem, jimž se vydávají některé zahraniční instituce, hlavně v Americe, které přecházejí od holokaustu k obecnějším tématům – lidským právům, genocidě obecně. V dočasných expozicích chceme sice reflektovat různé hrůzné události i po druhé světové válce, ale nechtěli bychom se stát všeobecným muzeem. Jsme a zůstaneme muzeem židovské perzekuce a politické perzekuce v době druhé světové války.

ALICE MARXOVÁ

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **apríl** slávi sviatok narodenín: pán Peter Galát, nar. 2.4. – 80 rokov; pani Eva Šťastná, nar. 8.4. – 74 rokov; pani Sára Dolná, nar. 28.4. – 25 rokov, a pán Michal Rada, nar. 26.4. – 35 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **apríl** oslávia narodeniny: pán MUDr. Daniel Alexander – 50 rokov; pani Tamara Archlebová – 72 rokov; pani Edita Breinerová – 86 rokov; pani Ing. Soňa Czikková – 71 rokov; pán Vilém Färber – 75 rokov; pán Ondrej Foltýn – 76 rokov; pani Viera Gažíková – 60 rokov; pán Boris Grauner – 72 rokov; pani Eugénia Grznáriková – 85 rokov; pán Peter Herzfeld – 71 rokov; pán Gustáv Herzka – 71 rokov; pani Lívia Herzová – 97 rokov; pán Ing. Vladimír Hora – 73 rokov; pán Pavel Kaiser – 84 rokov; pani Ing. Edita Kolesárová – 84 rokov; pán Pavel Kovár – 76 rokov; pani Amira Lagerová – 74 rokov; pán Ing. Roman Lazar – 75 rokov; pani Mgr. Anna Mandelíková – 81 rokov; pán Pavel Nágel – 73 rokov; pani Magda Obertová – 70 rokov; pani Ing. Lýdia Piovarcsyová – 90 rokov; pani Eva Rajeková – 90 rokov; pani Eva Redlichová – 85 rokov; pán Peter Špronc – 74 rokov; pani Alexandra Tóthová – 65 rokov, a pani Ing. Zuzana Wernerová – 73 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia a spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRNO

V **dubnu** oslaví své jubileum: slečna Dvora Blau, nar. 23.4. – 16 let; pan Gilad Blau, nar. 20.4. – 50 let; pan Milan Bohorodčaner, nar. 24.4. – 74 let; pan Petr Hamann, nar. 29.4. – 85 let; pani Hana Langová, nar. 6.4. – 75 let; pani Tereza Nepevná, nar. 5.4. – 29 let; pani Věra Páleníčková, nar. 22.4. – 83 let; pan Jiří Süß, nar. 21.4. – 67 let; pan Jizchak Valenta, nar. 9.4. – 70 let, a pani Zoša Vyorálová, nar. 9.4. – 73 let. Všem přejeme dobré zdraví a pohodu do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO DĚČÍN

V **dubnu** oslavili své jubileum: pani Eva Kudrnová – 74 let; pani Mgr. Eva Polišenská – 70 let; Rivka Šimonová – 11 let, a pan PhDr. Jiří Švestka – 68 let.

Ad mea veesrim šana!

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽO KARLOVY VARY**

V **dubnu** oslaví narodeniny: pan František Koudela, nar. 4.4. – 74 let; pani Taťana Koskubová, nar. 16.4. – 85 let; pan Karel Komers, nar. 22.4. – 85 let, a pan Viktor Klein, nar. 26.4. – 51 let. Jmenovaným přejeme hodně zdraví a pohody do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V mesiaci **apríl** oslávia narodeniny: pani Eva Balážová – 86 rokov; pán Jozef Berger – 68 rokov; pani Ing. Anna Burgerová – 72 rokov; pani MUDr. Edita Domanská – 72 rokov; pán Ing. Richard Duda, MBA – 56 rokov; pani MUDr. Viera Galková – 65 rokov; pani PaedDr. Marta Györiová – 76 rokov; pán Jozef Klement – 70 rokov; pani Eva Klementová – 66 rokov; pani PhDr. Aliča Kubovská, CSc. – 67 rokov; pán Ján Lipták – 68 rokov; pán MUDr. Juraj Mozeš – 77 rokov; pani MUDr. Eva Starková – 74 rokov; pán Ervin Szasz – 76 rokov, a pán Ing. Oskár Winkler – 82 rokov. Prajeme im veľa zdravia.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

Dne 27. **dubna** oslaví narodeniny pan Ing. Pavel Jelínek – 88 let. Přejeme mu pevné zdraví a spokojenost do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **dubnu** oslaví jubileum: slečna Klára Cvrkálková, nar. 11.4. – 20 let; slečna Barbora Dražanová, nar. 29.4. – 30 let; pan Mgr. Pavel Deutsch, nar. 26.4. – 46 let;

slečna Josefína Klimešová, nar. 27.4. – 18 let; pani MUDr. Kateřina Klimešová, nar. 23.4. – 52 let; pani Helena Vostrá, nar. 30.4. – 68 let, a Oscar Rowe, nar. 17. 4. – 10 let. Všem oslavencům přejeme pevné zdraví, štěstí a pohodu do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **dubnu** oslaví jubileum: pan Shlomo Kashi, nar. 8.4. – 77 let; pani Ing. Kateřina Soukalová, nar. 13.4. – 76 let; pani Eva Szusciková, nar. 23.4. – 84 let, a pani Kateřina Urbanová, nar. 9.4. – 32 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **dubnu** oslaví narodeniny: pan David Hájek – 23 let; pan David Klaus – 46 let; pani Eva Kokošková – 65 let; pani Natalie Krouza-Bergman – 41 let; pan Pavel Schwarz – 84 let; pan Jan Šimandl – 32 let, a pan Roman Štix – 59 let.

Přejeme jim zdraví, štěstí a osobní spokojenost. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **dubnu** oslavují narodeniny: pani Mayya Breus, nar. 9.4. – 85 let; pani Libuše Flekalová, nar. 9.4. – 80 let; pani Judita Hajná, nar. 8.4. – 94 let; pani Erika Juklová, nar. 19.4. – 96 let; pani Eva Krabcová, nar. 12.4. – 85 let; pani Irena Laubeová, nar. 5.4. – 85 let; pan Michal Němec, nar. 28.4. – 80 let; pan Alfred Popper, nar. 12.4. – 91 let; pani Ruth Reiserová, nar. 11.4. – 97 let, a pani Iri-na Zlochová, nar. 6.4. – 82 let.

Všem přejeme pevné zdraví do dalších let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **dubnu** oslaví narodeniny: pani Lenka Krédlová, nar. 21.4. – 45 let; pani Eva Váňová, nar. 3.4. – 80 let; pan Ing. Jan Čapek; nar. 26.4. – 70 let, a pan Samuel Appel, nar. 11.4. – 21 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO TRENČÍN

V mesiaci **apríl** oslavujú: pani Marianna Trgiňová – 67 rokov, a pán Ján Hanák – 75 rokov. Prajeme im všetko najlepšie.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **dubnu** oslaví narodeniny pan Ing. Rostislav Lysoněk. Jmenovanému přejeme do dalších let pevné zdraví a osobní pohodu.

Ad mea veesrim šana!

PROTESTY PROTI REFORMĚ

V době uzávěrky tohoto čísla, po celou noc na pondělí 27. března a poté celý den vrcholily v Izraeli tři měsíce trvající masové demonstrace na protest proti vládou plánované změně justice, která by oslabila nezávislost soudců a tím i demokratický systém. Demonstranti zablokovali i dálnici, byl přerušen provoz Ben-Gurionova letiště, hrozila generální stávková. Premiér nakonec ohlásil, že projednání reformy se odkládá na další zasedání parlamentu.

Současný rozkol ve společnosti je považován za ničivou krizi, která může rozvrátit izraelskou ekonomiku, vnitřní bezpečnost i pověst Izraele jako demokratického státu. Komentátoři také hovoří o možném začátku konce Benjamina Netanjahua (více viz str. 3 a 21 tohoto čísla).

OBRANA PROTI DRONŮM

Izraelská vláda schválila v březnu vývozní licence pro prodej systémů na rušení dronů, které by Ukrajině pomohly v boji s bezpilotními letouny, jimiž útočí Rusové. Podle izraelského ministra obrany se však nejedná o změnu postoje země vůči válce.

Je to poprvé od začátku války na Ukrajině, kdy Izrael schválil vývozní licence pro možný prodej zbraní Kyjevu. Do této doby se od poskytování vojenské pomoci Ukrajině distancoval s ohledem na svou bezpečnostní situaci a obavy z ruské reakce na izraelské letecké zásahy proti jednotkám Hizballáhu v Sýrii.

ŽEBŘÍČEK ŠTĚSTÍ

Izrael je čtvrtou nešťastnější zemí na světě za 104 hodnocených zemí. Vyplývá to ze Zpráv o světovém štěstí (*The World Happiness Report*, WHR) pro rok 2023 (loni se země umístila na devátém místě). Průzkum měří subjektivní blahobyt na základě toho, jak lidé hodnotí kvalitu svého života. Zpráva WHR zaznamenala i hodnocení neuspokojivého stavu Palestinců: umístili se na 99. místě (předstihli jen Maroko, Írán a Turecko). ČR se umístila (stejně jako loni) na 18. místě a předstihla Spojené státy, Španělsko či Itálii. V čele „žebříčku štěstí“ je už tradičně Finsko.

ULOŽENÍ KOSTÍ

V Berlíně se v březnu konal pietní obřad, při němž byly pohřbeny úlomky kostí, které vědci považují za ostatky obětí zločinů spáchaných ve jménu vědy a které byly objeveny v areálu Svobodné univerzity. Úlomky lidských a zvířecích kostí byly poprvé náhodně nalezeny v roce 2014 při

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Mark Podwal: *Pesach sameach!*

stavebních pracích. Vzniklo podezření, že pocházejí z Institutu císaře Viléma pro antropologii, lidskou dědičnost a eugeniku, který na tomto místě stál v letech 1927–1945 a kde v době nacismu působil neblaze proslulý Josef Mengele. Institut byl spojován nejen s koloniálními zločiny kvůli svým etnologickým sbírkám, ale také se zločiny nacionálního socialismu, uvedl rektor Svobodné univerzity, matematik Günter Ziegler. Při obřadu byly do země uloženy kosti 54 osob, mužů, žen i dětí.

WATERS V MNICHOVĚ

Poté, co město Frankfurt nad Mohanem zrušilo květnový koncert rockového hudebníka Rogera Waterse, oznámil starosta Mnichova, že nemůže najít zákonnou oporu pro stejný krok. Frankfurtský magistrát Watersův koncert nedovolil kvůli „trvalému protiizraelskému chování“ a jednání, které z něj činí jednoho z „nejaktivnějších antisemitů na světě“. Připomněl, že koncert se měl konat ve Festhalle, tedy v místě, kde probíhaly deportace tří tisíc Židů během holokaustu.

Hudebník je již léta hlasitým vůdcem hnutí BDS za bojkot Izraele; v posledních měsících obhajoval ruskou invazi na Ukrajinu. Mnichovská radnice uvedla, že hledá cestu, jak v den Watersova vystoupení vyjádřit solidaritu s Izraelem i Ukrajinou.

ČEKÁNÍ NA NADĚJI

Komorní výstava ve vídeňském Židovském muzeu (v budově v Dorotheergasse) představuje fotografie z táborů lidí bez domova v Rakousku před vznikem Státu Izrael a po něm. V těchto táborech se po skončení druhé světové války ocitlo na 300 tisíc vysídlených osob (*displaced persons*, DP), většina z nich Židů, kteří za sebou měli zkušenost koncentračních táborů a návrat do rodných zemí (Polska, Maďarska, Slovenska či Rumunska) pro ně nepřicházely v úvahu. Chtěli odjet do Palestiny či USA. Když Ben Gurion v květnu 1948 vyhlásil vznik Státu Izrael, znamenalo to pro obyvatele táborů DP konec „čekání na naději“.

CO BY, KDYBY...

Výstava s názvem *Roads not Taken* v Historickém muzeu v Berlíně předkládá zpětný pohled na rozhodující historické události 19. a 20. století, ale netradičním způsobem. Ukazuje, co by se mohlo stát, kdyby... Spolu s 14 výraznými zlomy německých dějin jsou zkoumány pravděpodobnosti neuskutečených dějin. Expozice se retrospektivně zabývá mj. tématy, jako jsou „Ostpolitik“, stavba berlínské zdi, studená válka, převzetí moci nacionálními socialisty, a ukazuje, že dějiny nemusely vůbec probíhat tak, jak se staly. Výstava je přístupná do příštího roku. (am)

רוש חודש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodeš*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 4. 2023.

Cena 30 Kč (1,20 €)